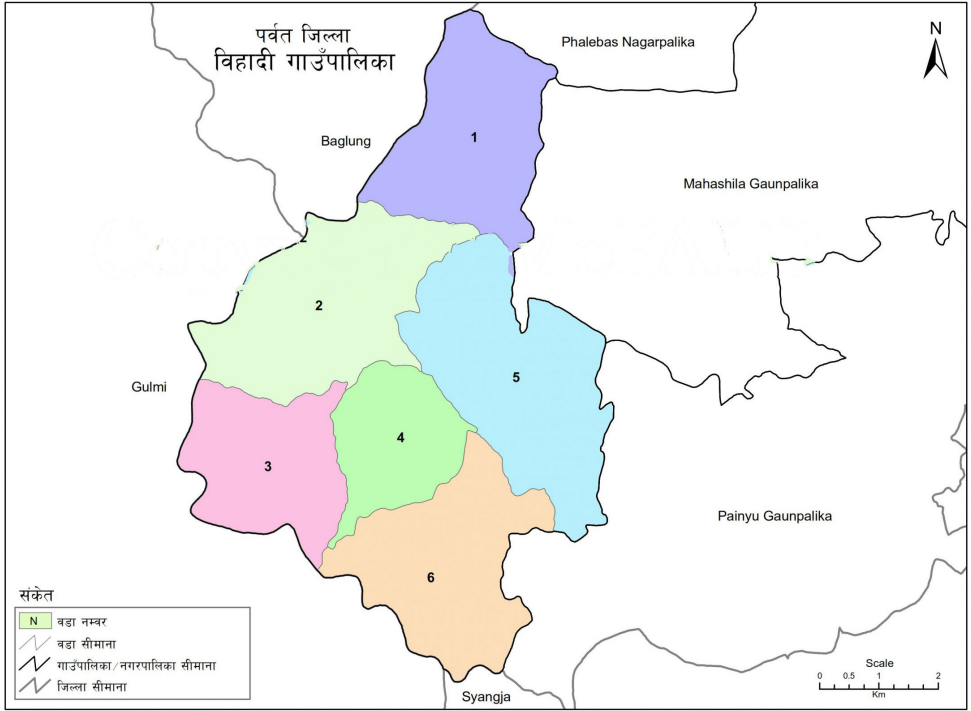

स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८

आधारभूत तह (कक्षा १-८)

स्रोत: स्थलचित्र नक्सा (स्केल १:२५,०००/१:२०,०००), मापी विभाग र जनगणना २०६८, केंद्रीय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विधेय, सर्वेक्षण वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

विहादी गाउँपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
विहादी-४, वहाकीठाँटी, पर्वत

सम्पादक

दिनेश भुसाल

प्रकाशक

विहादी गाउँपालिका

पर्वत, गण्डकी प्रदेश, नेपाल

© सर्वाधिकार: विहादी गाउँपालिका

प्रथम संस्करण २०७९

मुद्रण:

प्रकाशकको लिखित अनुमतिबिना व्यापारिक उद्देश्यले यस सामग्री पूर्ण वा आंशिक रूपमा हुबहु तथा स्वरूप परिवर्तन गरेर छाप्न पाइने छैन तर शैक्षिक प्रयोजन एवम् निःशुल्क वितरणका लागि बन्देज लाग्ने छैन ।

अध्यक्षको भनाई

नेपाल विविधतायुक्त देश हो । विविधताको सम्मान, विकास, प्रचारप्रसार र संरक्षण गर्ने भरपर्दो माध्यम भनेकै शिक्षा हो । शिक्षाको विकास बिना अन्य पक्षको विकास सम्भव नै हर्दैन । यस अर्थमा हेर्दा शिक्षा सम्पूर्ण विकासको प्रमुख आधार पनि हो । समग्र शिक्षा प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्दै गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न पाउने प्रत्येक नागरिकको अधिकारलाई सहज बनाउन सकियोस् भन्ने उद्देश्यले हामीले विहादी गाउँपालिकाभित्र विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएका छौं । अरु क्षेत्रको विकास जस्तो शिक्षा क्षेत्रको विकास तुरुन्तै देखिने खालको हुँदैन तथापी हामीले योजनाबद्ध रूपमा शैक्षिक विकासका कामहरू गर्दै जाँदा हाम्रा भावी सन्ततीहरूले पनि यसबाट प्रतिफल लिन सक्नेछन् । गुणस्तरीय र व्यवहार उपयोगी शिक्षाको माध्यमले हामी सु-सस्कृत र सभ्य नागरिक तयार गर्न चाहान्छौं । हाम्रो स्थानीय परिवेश अनुसारको विषयवस्तुले नै स्थानीय आवश्यकता धान्ने विषय प्रति हामी चनाखो छौं । शैक्षिक क्रियाकलापलाई व्यवस्थापन गर्दै लाने सन्दर्भमा संविधानले दिएको माध्यमिक तहसम्मको शैक्षिक अधिकार प्रयोग गरी शैक्षिक सत्र २०७८ बाट कक्षा १-८ को स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी आंशिक रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइएकोमा शैक्षिक सत्र २०७९ देखी कक्षा (१-८) बाट पुर्ण रूपमा स्थानीय पाठ्यक्रम लागु हुने कुरा जानकारी गराउन पाउदाँ मलाई असाध्यै खुसी लागको छ । स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण पश्चात त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा स्थानीय तहले आवश्यक अनुगमन गर्ने, विद्यालयहरूले यसलाई कार्यान्वयन गर्दै लाने र आवश्यकताको आधारमा समयानुकूल बनाउदै लैजाने हो भने यसको प्रभावकारिता अझै बढेर जाने मेरो विश्वास छ । स्थानीय भौगोलिक परिवेश, स्थानीय सम्पदा, स्थानीय इतिहाँस, स्थानीय पेशा तथा प्रविधी, जात, जाति, भाषा, ससंकार, सभ्यता, मूल्य-यमान्यता, परम्परा, चाडपर्व, हाटबजार, गीत, सङ्गीत, खेलकुद, परम्परागत स्वास्थ्य प्रणाली तथा आधुनिक सूचना प्रविधी आदिको बारमो आवश्यक जानकारी गराई आफ्नो परिवेश, सामाजिक, भौगोलिक, आर्थिक, सांस्कृतिक अवस्थाको बारेमा सुसूचित गराउनु यस पाठ्यक्रमको प्रमुख उद्देश्य हो । समावेशी तथा सबैको अपनत्व महशुस हुने खालका स्थानीय विषयवस्तुको पृष्ठभूमिमा निर्मित स्थानीय पाठ्यक्रमबाट आपसी सद् भाव, मेलमिलाप, सामुहिक कार्य, सहिष्णुता तथा राष्ट्रिय एकताको भावनाको विकासमा पनि सहयोग पुग्ने अपेक्षा राख्न सकिन्छ । “विश्वब्यापी सोच, स्थानीय अभ्यास” भन्ने स्थानीय पाठ्यक्रमको मूल मर्मलाई आत्मसात गर्दै स्थानीय ज्ञान, सीप, अभ्यास र परम्पराको जगेर्ना, संरक्षण, विकास र प्रचार प्रसारको लागि पनि स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण र प्रयोग आवश्यक देखिन्छ ।

सिकारुको आवश्यकता, अभिभावकको चाहनालाई सम्बोधन गर्दै स्थानीय परिवेशको जगमा टेकेर

निर्माण गरिएको यस पाठ्यक्रमले विहादी गाउँपालिकाको पहिचान कायम राख्न सहयोग पुग्ने विश्वास लिएको छु । स्थानीय स्रोत, साधन र सम्भावना समतेलाई आधार बनाई रथौने ज्ञान, सिप र अभिवृत्तको विकासमा यो पाठ्यक्रम एक मार्गदर्शन र कोशेढुङ्गा सावित हुनेछ । स्थानीय सरोकारवालाहरूको संलग्नतामा तयार गरिएको “विहादी गाउँपालिकाको स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८” नामक यस पाठ्यक्रमले विहादीका विविध पक्षहरूको यथोचित जानकारी पनि दिएको छ । यो पाठ्यक्रम स्थानीय परिवेश सापेक्ष छ । यसले स्थानीय भूगोललाई समेटेको छ । स्थानीय आवश्यकता र चाहानालाई सर्गं विम्बन गरेको छ । स्थानीय भाषा, ससंस्कृति, मूल्यमान्यता र ससंकारलाई आफ्नो विषयवस्तु बनाएको छ । स्थानीय भाषाभाषी, जातजाति कला, धर्म, प्रचलन, पहिचान र सभ्यतालाई समेटेको छ । स्थानीय सरोकारवालाहरूलाई महत्त्व दिएको छ । स्थानीय सम्पदाको प्रचार प्रसार, विकास र संरक्षणलाई सघाएको छ । रैथाने सीप, प्रविधि र चालचलनलाई समयसापेक्ष बनाउँदै संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने अभिष्ट राखेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेको तर, स्थानीय आवश्यकताको रूपमा रहेका विषयवस्तुहरूलाई पस्केको छ । यस अर्थमा यो पाठ्यक्रम विहादीको पहिचान कायम राख्न सफल हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

विहादी गाउँपालिकाले आफ्नो परिवेश अनुकूल स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन सककोमो स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदलका सदस्यज्युहरूलाई हार्दिक बधाइ दिन चाहान्छु । गाउँपालिकाले सुम्पिएको जिम्मेवारीलाई कुशलतापूर्वक निर्वाह गर्दै उत्कृष्ट पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयनयोग्य बनाउनु भएकामो म अत्यन्त हर्षित छु । यस पाठ्यक्रमलाई कार्यान्वयनमा ल्याउन शिक्षकका प्रतिनिधिमूलक संघ/संगठन, विहादी गाउँपालिकाका सम्पूर्ण विद्यालयका प्रधानाध्यापक, विद्यालय ब्यवस्थापन समिति लगायत सरोकारवालाहरूलाई म हार्दिक अनुरोध गर्दछु र कार्यान्वयनका लागि सहजीकरण गर्न समेत प्रतिवद्ध रहनेछु । स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणको क्रममा विभिन्न क्षेत्रबाट सहयोग गर्ने सम्पूर्ण व्यक्तिहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहान्छु । पाठ्यक्रम आफै एक गतिशील दस्तावजे भएकाले आवश्यकतानसार यसको समसामयिक परिमार्जन हुदैजाने व्यहारो समते अवगत गराउन चाहान्छु ।

कमल प्रसाद भुसाल

अध्यक्ष, विहादी गाउँपालिका, पर्वत ।

नेपालको संविधानले विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र राखेको छ । संविधानप्रदत्त अधिकार कार्यान्वयन गर्ने क्रममा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले हरेक स्थानीय तहलाई स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी विद्यालयहरूमा कार्यान्वयन गर्न दिशानिर्देश समेत गरेको छ । विहादी गाउँपालिका भित्र रहेका स्थानीय आवश्यकतालाई समेटेर स्थानीय सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यलाई आ.०७७।०७८ बाट सुरु गरिएता पनि कोभिड-१९ को महामारीको प्रभावले निर्धारित समयमा काम पुरा हुन नसकेकोमा आ.व. ०७८।०७९ मा आधारभूत कक्षा १-८ को स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने अवस्थामा आइपुगेका छौं । यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन भए सँगै गाउँपालिका भित्रको विशिष्ट पहिचानलाई उजागर गर्ने छ । बालबालिकाले औपचारिक रूपमा आफ्नो ठाउँ, आफ्नो ठाउँको कृषि, पशुपन्छीपालन, उद्योग तथा व्यापारव्यवसाय, ऐतिहासिक-धार्मिक-सांस्कृतिक-प्राकृतिक सम्पदाको पहिचानसहित वस्तुनिष्ठ ज्ञान प्राप्त गर्नेछन् । साथै यस पाठ्यक्रमले बालबालिकाहरूलाई नगरक्षेत्रमा रहेका व्यावसायिक क्षेत्रको पहिचान र सोसम्बन्धी ज्ञान तथा सिप समेत हासिल गराउने छ । परम्परागत पेसा व्यवसाय र स्थानीय प्रविधि तथा परम्परागत सामग्रीहरूलाई समेत यस पाठ्यक्रमले संरक्षण सम्बद्ध र विकास गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ । स्थानीय कला, कौशल, भाषा, भेषभूषा, संस्कृति र असल आचरणसमेत विकास गरी बालबालिकाहरूलाई असल एवम् सक्षम नागरिक बन्न यस पाठ्यक्रमले सघाउ पुर्याउने छ भन्ने विश्वास लिइएको छ । यो पाठ्यक्रम शै.सत्र २०७८ साल बाट आंशिक रूपमा कार्यान्वयन भए पनि शैक्षिक सत्र २०७९ बाट कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्म कार्यान्वयन हुनेछ । यस पाठ्यक्रम निर्माणमा सहयोग गर्नु हुने शिक्षाविद्, स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण समितिका पदाधिकारीहरू, बुद्धिजीवी, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, जनप्रतिनिधीहरू लगायतलाई हार्दिक धन्यवादका साथ यो पाठ्यक्रमको पूर्ण कार्यान्वयनमा सबैको सहयोगको अपेक्षा लिइएको छ ।

दिनेश भुसाल

संयोजक

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल

विषयसूची

क्रम	शीर्षक	पेज
१	पृष्ठभूमि	1
२	परिचय	1
३	स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता	3
४	विषय क्षेत्र	5
५	सक्षमता	5
६	तहगत सक्षमता	6
	आधारभूत तह कक्षा १--३	6
	आधारभूत तह कक्षा ४-५	6
	आधारभूत तह कक्षा ६-८	7
७	कक्षागत सिकाइ उपलब्धि	8
८	विषय क्षेत्र र क्रम	17
९	कक्षागत विषय बिस्तृतिकरण	24
	कक्षा १	24
	कक्षा २	30
	कक्षा ३	35
	कक्षा ४	41
	कक्षा ५	48
	कक्षा ६	57
	कक्षा ७	66
	कक्षा: ८	74
१०	स्थानीय पाठ्यक्रमको विषय क्षेत्र र पाठ्यभार विवरण	79
११.	सिकाई सहजिकरण प्रक्रिया यस पाठ्यक्रमलाई विद्यालयमा	
	विद्यार्थीहरूबीच प्रभावकारी सहजीकरण गर्न देहायका विधिहरू सान्दर्भिक हुनेछन	79
१२.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन	79
१३.	पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया	81
१४.	पाठ्यक्रम परिमार्जन	81

१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको २०७२ को भाग ३ मौलिक हक अन्तर्गत धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हकको व्यवस्था गरिएको छ । संविधानमा भएको अधिकार कार्यान्वयन गर्दै नागरिकलाई गुणस्तरीय शिक्षा दिनु संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको दायित्व हो । सबै नागरिकलाई शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गर्दै गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने सन्दर्भमा संविधानमै तीन तहको सरकारको स्पष्ट अधिकारको व्यवस्था छ । संविधानको अनुसूचि ८ मा विद्यालय तह (आधारभूत र माध्यमिक) सम्मको शिक्षाको व्यवस्थापन स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र भित्र राखिएको छ । संविधान द्वारा प्रदत्त अधिकार कार्यान्वयन गर्नु सबै स्थानीय तहको कर्तव्य हो ।

सिकाइको मूल आधार पाठ्यक्रम हो । पाठ्यक्रमबाट नै सम्पूर्ण सिकाइ क्रियाकलापहरु निर्देशित हुने गर्छन् । नेपालमा प्राचिन समयमा हिन्दु तथा बौद्ध धर्मका मूल्य मान्यतालाई आधार बनाएका विषयवस्तुलाई पाठ्यक्रमका रूपमा प्रयोग हुने गर्थ्यो भने वर्तमान समयका पाठ्यक्रममा वृहत विषयवस्तुहरु समावेश गरिएको छ । राष्ट्रिय स्तरमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट राष्ट्र भर एउटै प्रकारको पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिदै आएको छ ।

नेपाल बहुविविधतायुक्त राष्ट्र हो । यहाँको भौगोलिक सामाजिक सांस्कृतिक र धार्मिक विविधताले गर्दा केन्द्र तहबाट निर्माण गरिएको पाठ्यक्रमले समग्र राष्ट्रको प्रतिनिधित्व गर्न सक्दैन । पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले राष्ट्रिय स्तरका विषयवस्तु समावेश गरेर बनाएको पाठ्यक्रमले निश्चित ठाउँ विशेषको आवश्यकता पुरा गर्न नसकेको महसुस भएर सर्वप्रथम राष्ट्रिय शिक्षा आयोग २०४९ को सुझाव अनुसार औपचारिक रूपमा प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०४९ ले स्थानीय विषय वा मातृभाषामध्ये कुनै एक विषय विद्यालयले छनोट गरी पढाउन पाउने व्यवस्था गरेको थियो सोही व्यवस्था अनुरूप साप्ताहिक ३ पाठ्यभार र १०० पूर्णाङ्क कायम गरी स्थानीय विषयवस्तुको पठनपाठन सुरुवात भयो । तर उक्त व्यवस्था प्रभावकारी रूपले कार्यान्वयन हुन सकेन । त्यसैगरी प्राथमिक तह (कक्षा १-५) पाठ्यक्रम २०६२ मा साप्ताहिक ५ पाठ्यभार र १०० पूर्णाङ्कको मातृभाषा वा स्थानीय विषय तथा आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) पाठ्यक्रम, २०६९ मा साप्ताहिक ५ पाठ्यभार र १०० पूर्णाङ्कको मातृभाषा वा संस्कृत वा अन्य स्थानीय विषय/अन्य विषयको रूपमा स्थानीय विषयको पठनपाठन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको थियो ।

२ परिचय

स्थानीय पाठ्यक्रम भन्नाले स्थानीय सरोकारवालाले आवश्यक ठानेको विषयवस्तुलाई उनीहरुकै विज्ञता, सकृयतामा यथासक्य कम लागतमा तयार गरिने पाठ्यक्रम हो । स्थानीय पाठ्यक्रम सम्बन्धी

स्रोत सामग्री, २०६६ ले “स्थानीय सरोकारवालाको आवश्यकता, चाहना र उनीहरूकै सहभागीतामा स्थानीय विषयवस्तुलाई समावेश गरी निर्माण र कार्यान्वयन हुने पाठ्यक्रम नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो” भनि परिभाषित गरेको छ । साधारण अर्थमा स्थानीयस्तरका विषयवस्तुहरू समावेश गरी विद्यालयमा नियमित पठनपाठन गर्ने अभिप्रायले तयार गरिएको शैक्षणिक सामग्री नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो । यसले स्थानीय क्षेत्रका प्राथमिकतापूर्ण विषयवस्तुहरूलाई समेट्छ र तिनीहरूलाई विद्यालयको नियमित कार्यक्रम अनुरूप कक्षाकोठामा पुऱ्याउँछ । यसमा विशेष गरी स्थानीय स्तरका प्राकृतिक, साँस्कृतिक, भाषिक एवम् ऐतिहासिक विषयवस्तुका साथै पेसा, व्यवसाय र विपद् व्यवस्थापन आदि विषयहरू समावेश गर्न सकिन्छ । नयाँ पाठ्यक्रमको रूपमा कार्यान्वयन आएको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ को सैद्धान्तिक अवधारणा अनुसार आधारभूत तहमा कक्षा १-३ मा साप्ताहिक ५ पाठ्य घण्टाका दरले वार्षिक १६० पाठ्यघण्टाको मातृभाषिक सिप/स्थानीय विषयवस्तुसम्बन्धी क्रियाकलाप तथा कक्षा ४-८ मा साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टाका दरले वार्षिक १२८ घण्टाको मातृभाषा/स्थानीय विषय समावेश गरिएको छ । आधारभूत तह कक्षा १-३ तथा कक्षा ४-६ को पाठ्यक्रम २०७६ र आधारभूत तह कक्षा ६-८ को पाठ्यक्रम २०७७ मा व्यवस्था भए बमोजिम विद्यालय शिक्षाको आधारभूत तहमा स्थानीय पाठ्यक्रम वा मातृभाषा अनिवार्य रूपमा प्रयोगमा ल्याउनुपर्ने अवसर नेपाल भरका सबै स्थानीय तहहरूलाई मिलेको छ । सोही कार्यलाई टेवा पुराउन नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी भक्तपुरले स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६ ले स्थानीय पाठ्यक्रमको सन्दर्भ, अवधारणा, पाठ्यक्रम विकास, कार्यान्वयन प्रक्रिया, स्थानीय पाठ्यक्रमको ढाँचा सम्बन्धि सामग्रीहरू तयार पारेको छ ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६, को मुलभूत मान्यतालाई आत्मासात गर्दै विहादी गाउँपालिकाको स्थानीय परिवेश समेटेर आधारभूत तह कक्षा १-८ को स्थानीय पाठ्यक्रम तयार गरीएको छ । यो स्थानीय पाठ्यक्रमले विहादी गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको विशिष्ट पहिचालनलनई उजागर गर्नेछ । आधारभूत तहको कक्षा १-८ मा अध्ययनरत बालबालिकाहरूले औपचारिक रूपमा आफ्नो गाउँ, समाज, भूगोलको वस्तुनिष्ठ ज्ञान प्राप्त गर्नेछन् र यहाँ प्रचलित भाषा, संस्कृति, ऐतिहासिक र धार्मिक महत्वका स्थलहरू, प्राकृतिक सम्पदा तथा यसको संरक्षण एवम् संवर्द्धन गर्दै सम्भावित स्थानीय प्राकृतिक बिपत्तिहरूका बारेमा समेत पहिचान गर्नेछन् । स्थानीय क्षेत्रमा प्रचलित पेसा व्यवसाय र आर्थिक क्रियाकलापको औपचारिक जानकारी प्राप्त गर्नेछन् । यस पाठ्यक्रमले वातावरण संरक्षण तथा सुधारका निम्ति सहयोग गर्न प्रेरित गर्नेछ । यस पाठ्यक्रमबाट बालबालिकाहरूले सामाजिक मूल्यमान्यताको पालना गर्दै असल सामाजिक व्यवहारको अनुशरण गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

विहादी गाउँपालिकाले स्थानीय स्तरका शिक्षाविद, बुद्धिजीवी, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, जनप्रतिनिधिरू, गाउँपालिकाका सदस्यहरू, पाठ्यक्रम विज्ञ लगायतसँग छलफल, अन्तरक्रिया तथा कार्यशाला बैठकको आयोजना गरी प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणको आधारमा विहादी गाउँपालिकाको परिचय, प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा, संस्कार र साँस्कृतिक, पर्यटन, पेसा, स्थानीय प्रविधि, सूचना प्रविधि र उद्यमशिलता, स्वास्थ्य र सफाइ, प्रकोप, पर्यावरण र हरित विद्यालय, ब्यक्ति र संस्था लगायतका विषय क्षेत्रलाई समेटिएको छ । यो पाठ्यक्रम शैक्षिक सत्र २०७८ देखि कक्षा १-८ सम्म लागू गरिने छ ।

३ स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता

नेपाल सरकारबाट आधारभूत तह (कक्षा १(३) २०७६ को एकिकृत पाठ्यक्रम स्वीकृत भई देश भरीमा २०७७ साल देखि कार्यान्वयन आएको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ मा भएको व्यवस्था अनुसार कक्षा १(३) सम्ममा पाँच ओटा विषय (गणित, नेपाली, अङ्ग्रेजी, हाम्रो सेरोफेरो र स्थानीय विषय) राख्नु पर्ने प्रावधान छ । स्थानीय विषयको निर्माण स्थानीय तहबाटै गर्नु पर्छ । स्थानीय पाठ्यक्रम वा मातृभाषा मध्ये एक विषय छनोट गरी स्थानीयबाट पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने प्रावधान छ ।

बालबालिकाको सिकाइ आफ्नो बासस्थानबाटै प्रारम्भ गर्न सहज हुन्छ । त्यसका लागि बालबालिकाहरूले आफ्नो गाउँ, समुदायको पहिचान गर्नुपर्दछ । त्यहाँ भएका प्राकृतिक, ऐतिहासिक सम्पदाहरू र आर्थिक क्रियाकलापहरूबारे जानकारी हुनुपर्दछ । स्थानीय मूल्य, मान्यता, धर्म, परम्परा, संस्कृति, स्रोतसामग्रीको संरक्षण, संवर्धन, परिचालन र विकास गर्नका लागि मार्गनिर्देश गर्ने र स्थानीय तहको क्षमता विकासमार्फत राज्यको आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक र राजनीतिक क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने सक्षम, सचेत र इमानदार नागरिक तयार गर्नका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम अपरिहार्य भएको छ । राष्ट्रिय स्तरमा निर्माण गरिने पाठ्यक्रम सबै सरोकारवालाको संलग्नताको सम्भावना रहदैन । यसले स्थानीय तहको भाषा, संस्कृति, ज्ञान र सीपलाई पूर्ण रूपले समेट्न सम्भव पनि हुँदैन । अतः स्थानीय तहको भाषा तथा संस्कृतिको जगेर्ना गर्न स्थानीय तहको ज्ञान, सिप, प्रविधि र उत्पादनलाई राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा जोड्ने ज्ञान र सिपको विकास गरी आत्मनिर्भर, उत्पादनमुखी, जीवनोपयोगी, व्यावहारिक र दक्ष जनशक्ति तयार गर्नका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता पर्दछ ।

हरेक स्थानीय तहको आफ्नै विशिष्ट पहिचान, भौगोलिक, धार्मिक एवम् साँस्कृतिक, जातीय, भाषिक विविधता हुन्छ । केन्द्रिय तहमा तयार गरिने पाठ्यक्रमले मात्र विद्यार्थीहरूलाई दैनिक जीवनमा आवश्यक पर्ने ज्ञान, सीप, आचरण र व्यवहारका सम्पूर्ण सक्षमताहरू प्रदान गर्न नसक्ने भएकाले

स्थानीय परिवेश अनुसारको ज्ञान र सीप आर्जन गर्नका लागि स्थानीय विज्ञकै सहभागितामा पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न बाञ्छनिय भएकाले र संवैधानिक र नीतिगत रूपमा भएको प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्नु प्रत्येक स्थानीय तहको दायित्व हो । सोही व्यवस्था बमोजिम विहादी गाउँपालिकाले यो पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको छ ।

वर्तमान सूचना प्रविधीको व्यापक प्रयोगले हाम्रो प्रत्येक क्रियाकलापलाई प्रभाव पारेको छ । वर्तमान सूचना प्रविधीको युगमा सूचना सम्बन्धी ज्ञान नभएको व्यक्ति निरक्षर सरह हुने देखिन्छ । हाम्रो मानवीय जीवनको अभिन्न अंगको रूपमा स्थापित भएको सूचना प्रविधीको बारेमा हामी विद्यालयको तल्लो कक्षामा पनि सामान्य जानकारी नदिने हो भने हाम्रो शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप नै अधुरो हुने अवस्था सिर्जना भएको छ । यही कुरालाई मध्यनजर गर्दै विहादी गाउँपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रमको ७५ प्रतिशत स्थानीय पाठ्यक्रम तथा २५ प्रतिशत आधुनिक सूचना प्रविधीको विषयवस्तु समेटेर यो पाठ्यक्रम तयार गरिएको हो ।

पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनको औचित्यलाई देहायबमोजिमका बुँदाहरूले अझ स्पष्ट पार्दछः

- (क) स्थानीय स्तरका व्यवसाय, पेसा एवम् रोजगारलाई सम्बोधन गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय रोजगारीतर्फ उन्मुख, उत्पादनमुखी र सिपयुक्त नागरिक तयार गरी नेपाली कला, सौन्दर्य, आदर्श तथा वैशिष्ट्यको संरक्षण, संवर्धन गर्न ।
- (ख) स्थानीय तहका कला, संस्कृति, परम्परा, पर्यटकीय क्षेत्र, सिप, भाषा आदिको संरक्षण र संवर्धन गर्न ।
- (ग) स्थानीय कला कौशल, व्यवसाय, प्राकृतिक सम्पदा तथा संस्कृतिको जानकारी गराई त्यसअनुरूपको व्यवहार गर्न सक्ने तुल्याउन ।
- (घ) भौगोलिक, जातीय, लैङ्गिक, भाषिक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, प्राकृतिक विविधतालाई सम्बोधन गर्न ।
- (ङ) स्थानीय तहको ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई उजागर गर्न ।
- (च) परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिलाई संरक्षण, सम्बद्र्धन र विकास गर्न सहयोग पुर्याउन ।
- (छ) स्थानीय स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गर्न ।
- (ज) आधुनिक सूचना प्रविधीसँग परिचित भइ सो को सामान्य प्रयोग गर्न सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्न ।

४ विषय क्षेत्र

प्रत्येक गाउँ तथा टोलमा एउटा सानो विश्व लुकेको हुन्छ। एउटै पाठ्यक्रममा सबै विषयवस्तु अटाउन र पठनपाठन गर्न सम्भाव हुदैन। यस पाठ्यक्रमले विहादी गाउँपालिका क्षेत्रको सेरोफेरोलाई समेटेको छ। त्यसैले विहादी गाउँपालिका भित्रका अध्ययन गर्नु पर्ने प्राकृतिक, भौगोलिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, ऐतिहासिक, आर्थिक, स्वास्थ्य र सफाइ र वातावरणिय क्षेत्रसँग सम्बन्धित ज्ञान, सीप र अभिवृत्तिका पक्षहरूलाई स्थानीय आवश्यकतासँग मध्यनजर गरी आधारभूत तहमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूलाई केन्द्रबिन्दु मानेर यो पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ। पाठ्यक्रमले मुख्य रूपमा निम्न विषय क्षेत्रलाई समेटेको छ।

- (क) हाम्रो गाउँपालिका
- (ख) प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा
- (ग) धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीयस्थलहरू
- (घ) सामाजिक संस्कार तथा मूल्यमान्यता
- (ङ) कृषि, पशुपंक्षी, पेशाव्यवसाय
- (च) प्रकोप तथा विपद ब्यबस्थापन
- (छ) स्वास्थ्य र खेलकुद
- (ज) व्यक्ति व्यक्तित्व र सामाजिक सस्था
- (झ) सूचना तथा संचार प्रविधि

५ सक्षमता

विहादी गाउँपालिका भित्रका आधारभूत तह (कक्षा १-८)का विद्यालयका अध्यापन गराउनका लागि निर्माण गरिएको स्थानीय पाठ्यक्रमको अपेक्षित सक्षमता निम्नानुसार छन्।

- (क) विहादी गाउँपालिकाको सामान्य परिचय, भौगोलिक अवस्था, साँध सिमाना, जनसङ्ख्या, जातजातिगत विवरण।
- (ख) प्राकृतिक स्रोत र संपदाको संरक्षण तथा सम्बर्धनमा सहभागीता।
- (ग) सामाजिक संस्कार तथा परम्परागत मूल्य मान्यताहरूको अवलम्बन र कू संस्कार तथा कुरिति विरुद्ध सजग।
- (घ) स्थानीय ऐतिहासिक धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गरी संरक्षण गर्न।
- (ङ) स्थानीय तहमा प्रचलित पेसा, उद्यमशिलताको प्रवर्तनात्मक उपाय अपनाउन।

- (च) योग, प्राणायाम, ध्यान सरसफाइ, भोजन, ब्यायाम, स्थानीय खेलहरूको परिचय र अभ्यास ।
- (छ) प्रकोपबाट पुग्ने क्षतिको न्युनीकरण र वातावरणको संरक्षण ।
- (ज) स्थानीय ब्यक्ति र संस्थाहरूको परिचय ।
- (झ) वर्तमान सूचना प्रविधीको प्रयोगमा आधारभूत क्षमता विकास ।

६ तहगत सक्षमता

विहादीको गाउँपालिकाको भूगोलप्राकृतिक सम्पदा, इतिहाँस, संस्कार, संस्कृति, जातजाति तथा समग्र वस्तुस्थितिसँग सिकारु परिचित गराउने गरी यो पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको छ । साथै स्थानीय पेसा, ब्यावसाय, प्रविधि, खेलकुद लगायतका बारेमा सिकारुका लागि आधारभूत ज्ञान सीप अभिवृद्धिको विकास गराउने गरी विषयवस्तु समेत छनोट गरिएको छ । वर्तमान सूचना प्रविधीको युगमा सूचना र प्रविधीको प्रयोगलाई यस पाठ्यक्रममा समेटेर अहिलेको आवश्यकता परीपूर्ति गर्ने सक्ने जनशक्ति विकास गर्न यस पाठ्यक्रममा समावेश भएका विषयवस्तुले सहयोग पुराउनेछन् । आधारभूत तह कक्षा १-३ कक्षा ४-५ र कक्षा ६-८ मा अध्ययन गर्ने बालबालिकाको विशेषता तथा क्षमताका आधारमा बालबालिकाले सिकने सिकाइका विविध पक्षहरूबारे तहगत रुपमा निम्नानुसारको सक्षमता निर्धारण गरिएको छ ।

आधारभूत तह कक्षा१-३

यस तहको अन्त्यमा विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित सक्षमताहरू प्राप्त गर्ने छन्:

१. आफु आफ्नो परिवार आफ्नो वडा तथा गाउँपालिकाबारे परिचित
२. स्थानीय भौगोलिक परिवेश तथा सामाजिक मूल्यमान्यताका आधारभूत पक्षहरूलाई पहिचान
३. स्थानीय ऐतिहासिक, पर्यटकीय तथा पुरात्वात्विक सम्पदाको संरक्षण
४. स्थानीय खेलमा सक्रियपूर्वक सहभागी
५. स्थानीय स्रोतबाट निर्मित पोषणयुक्त खानेकुराहरूको प्रयोग
६. स्थानिय पेशा तथा व्यवसायमा प्रयोग हुने प्रविधी तथा वर्तमान सूचना प्रविधीका साधनहरूको पहिचान

आधारभूत तह कक्षा ४-५

यस तहको अन्त्यमा विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित सक्षमताहरू प्राप्त गर्ने छन्:

१. सामाजिक मूल्यमान्यता परम्परा प्रति परिचित तथा स्थानीय राम्रा अभ्यासहरूलाई आत्मसात्

गर्दै विविधताको सम्मान

२. गाउँपालिकाको क्षेत्रफल भौगोलिक अबस्था वडागत संरचनाको पहिचान
३. स्थानीय ऐतिहासिक, पर्यटकीय तथा पुरात्वात्विक सम्पदाको संरक्षण, सम्बर्धन विकासमा क्रियाशील
४. स्थानीय स्तरमा टेवा पुराएका संघसंस्थासंग परिचित एवम् विशिष्ट व्यक्तित्वलाई सम्मान
५. जातजाति र भाषाभाषीबीच पारस्परिक सम्बन्ध विकास गर्न र स्थानीय चाडपर्वहरूसंग परिचित
६. स्थानीय पेश व्यवसाय प्रति परिचित भइ व्यवसायिक सीपको विकास
७. कम्प्युटर मोबाइल तथा टेलिभिजन लगायत सूचना प्रविधीका साधनहरूको सामान्य प्रयोग

आधारभूत तह कक्षा ६-८

यस तहको अन्त्यमा विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित सक्षमताहरू प्राप्त गर्ने छन्:

- १ विहादी गाउँपालिकाको वातावरण, भौगोलिक परिवेश, सामाजिक मूल्यमान्यताबारे परिचित, विविधताको पहिचान
- २ गाउँपालिकाको नक्सा कोर्न
- ३ विहादी गाउँपालिको स्थानीय पेसा, ब्यावसाय एवम् जिविकोपार्जनका क्षेत्रहरू पहिचान गरी उपयुक्त पेसामा छनौट गरी जीविका चलाउन,
- ४ विहादी गाउँपालिकामा मनाइने स्थानीय चाडपर्वहरू यहाँका प्रमुख जातजाति र भाषाभाषीका बारेमा परिचित भई पारस्परिक सम्बन्ध विकास गर्न
- ५ स्थानीय कार्यपालिका तथा व्यवस्थापिकाको संरचना तथा कार्यप्रक्रियाबारे अवगत
- ६ प्रकोप तथा विपदबारे जानकारी लिइ विपत व्यवस्थापनमा जागरुक
- ७ परम्परगत तथा स्थानीय प्रविधीसंग परिचित स्थानीय पेशा व्यवसायमा प्रयोग
- ८ स्थानीय विशिष्ट ब्यक्तित्वहरूलाई सम्मान
- ९ कम्प्युटर तथा इन्टरनेटको सामान्य प्रयोग

७ कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

क्रम	विषयक्षेत्र	कक्षा१	कक्षा२	कक्षा३	कक्षा४	कक्षा५	कक्षा६	कक्षा७	कक्षा८
१	हाम्रो गाउँपालिका	-गाउँपालिकाको को नाम बताउन -आफ्नो बस्ति भएको वार्डको नाम, टोल बताउन -आफ्नो टोलको सामान्य परिचय दिन -आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण बारे जानकारी दिन	-गाउँपालिकाको सामान्य परिचय सहित भौगोलिक अबस्था बताउन -गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिको नाम भन्नु -गाउँपालिकामा स्थानको नाम बताउन -आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण बारे जानकारी दिन	सामान्य परिचय सहित भौगोलिक अबस्था बताउन -गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिको नाम भन्नु -गाउँपालिकामा स्थानको नाम बताउन -आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण बारे जानकारी दिन	क्षेत्रफल बताउन -भौगोलिक अबस्थाहरू बताउन -मुख्य जातीहरूको परिचय दिन -गाउँपालिकामा बोलिने मुख्य भाषाहरू भन्नु -आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण बारे जानकारी दिन	परिचय सहित सबै वार्डहरूको नाम भन्नु मुख्य जाति र मुख्यभाषाको बारेमा भन्नु -गाउँपालिका भित्र रहेका मुख्य जातिहरू र तिनीहरूको रहनसहन बताउन स्थानीय महत्वका ठाउँहरूको नामाकरण बारे जानकारी दिन	क्षेत्रफल सहित नक्शा कोर्नु -गाउँपालिकाको जनसंख्या र वार्डगत वितरण गाउँपालिकाको संरचना बताउन -स्थानीय महत्वका ठाउँहरूको नामाकरण बारे जानकारी दिन	क्षेत्रफल सहित नक्शा कोर्नु -गाउँपालिकाको जनसंख्या र वार्डगत वितरण गाउँपालिकाको उमेरगत जनसंख्या वितरण संरचना बताउन -विहादी गाउँपालिकाको नामाकरण बारे बताउनु	-गाउँपालिकाको क्षेत्रफल सहित नक्शा कोर्नु -वार्ड विभाजन सहित छिमेकी पालिकाको सिमाना बताउन -गाउँपालिकाको जातिगत जनसंख्या तथा मुख्य भाषा संस्कृतिको विवरण बताउन -पालिकाको उमेरगत जनसंख्या वितरण र प्रभाव भन्नु -गाउँपालिकाको संरचना बताउन प्रशासनिक संरचना बताउनु

२	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	- घर वरपर रहेका बनजंगलहरू पहिचान गर्न -पिउने पानीको स्रोतहरू पहिचान गर्न - प्राकृतिक स्रोतहरूको सामान्य परिचय दिन	-विहादी गाउँपालिकामा रहेका स्थानीय जलसम्पदाको स्थल सम्पदाको परिचय दिन जल सम्पदाको उपयोगिता बताउन स्थानीय खोलानालाहरू पहिचान गर्न	-विहादी गाउँपालिकामा रहेका स्थानीय जलसम्पदाको स्थल सम्पदाको परिचय दिन -बनजङ्गलको उपयोगिता बताउन, -माटोको उपयोगिता बताउन	-कालीगण्डकी नदीको सामान्य परिचय दिन -काली गण्डकी नदीबाट विहादी गाउँपालिकालाई हुने फाइदाहरू बताउन -विहादी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न खोलाहरूको बारेमा बताउन	-प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिता बताउन -विहादी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न उपयोगिता बताउन -विहादी गाउँपालिकामा पाइने विभिन्न जडिबुटीहरू पहिचान गर्न -स्थानीय बनजंगलहरू पहिचान गर्न	- प्राकृतिक सम्पदाले मानविय जीवनमा पुगेको फाइदाहरू बताउन - स्थानीय टुडुङ्गाखानी तथा खनिज पदार्थहरू पहिचान गर्न	-विश्वको ठूलो शिला शालिग्रामको परिचय दिन -शालिग्रामको प्राकृतिक एवं धार्मिक महत्व बताउन	-विहादी गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वनहरू पहिचान गर्न -स्थानीय स्तरमा पाइने वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गीहरू पहिचान गर्न -विहादी गाउँपालिकाका प्राकृतिक सम्पदाको विशेषताहरू बर्णन गर्न
---	--------------------------	---	--	---	--	--	--	---	--

३ धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरु	-घरवरपरका धार्मिक महत्वका ठाउँहरु पहिचान गर्न -आफ्ना बाउबाजे जन्मेका ठाउँहरुको परिचय दिन	-धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र सेतीवेणीको महत्व बताउन -सेतीवेणीमा हुने विभिन्न मेला बारे जानकारी दिन -देउरालीमा दिइने खिर धारको महत्व बताउन -बाच्छाको ऐतिहासिक बसोबास तथा यसको नामकरण बारे जानकारी दिन	-शिवपुरी धाम तथा गोल्याङ्गधामको धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्व बताउन - रानीपानीको गुफा मन्दिरको ऐतिहासिक तथा धार्मिक महत्व बताउन	-रम्बादेवी मन्दिरको धार्मिक तथा ऐतिहासिक महत्व बताउन -शितलगुफा गौरोदेवी गुफा मन्दिरको बारेमा बताउन -स्थानीय वडाहरुको नामकरण बारे बताउन	-लुङ्गरीङकोट छापकोट खड्ककोट मन्दिरको धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकिय महत्व बताउन -बच्छेश्वर तथा कोट मन्दिरको धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकिय महत्व बताउन	-स्थानिय धार्मिक मेला महोत्सवको बारेमा बताउन -एकादशी मेला माघेसक्रान्ती मेला लगायतका बारेमा जानकारी दिन	-विहादी गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरुको इतिहास र उनीहरुको बसोबास बारे जानकारी दिन - नागपुजा झाँक्री पुजा दिवाली पुजाको धार्मिक महत्व बताउन	-पालिका भित्र प्यारागलाइडिङ र्‍यापिडिङ जस्ता साहसिक पर्यटनको सम्भाव्यता बताउन -पालिका भित्रका अन्य धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्ववका विषयवस्तुहरु पहिचान गर्न
--	--	---	--	--	--	---	---	---

४ सामाजिक संस्कार तथा मूल्यमान्यता	-परिवारका सदस्य तथा शिक्षकहरु शिष्टाचार व्यक्त गर्न - अनुशासन स्वालम्बन तथा शिष्टाचार व्यवहारहरु अवलम्बन गर्न	-आफूभन्दा ठूला व्यक्तिहरु (परीचित/अपरीचित व्यक्ति)सामान्य शिष्टाचारका शब्दहरु प्रयोग गर्न	- समाजका सबै जातजातिहरुलाई सम्मान गर्न अन्य जातिहरुका पर्व मेला संस्कारमा सहभागी बनी सम्मान गर्न -एक अर्कामा आवश्यक पर्ने सहयोग आदानप्रदान गर्न	-ब्राह्मण क्षेत्रीका विभिन्न संस्कारहरु पहिचान गर्न जनैपुर्णिमा दसैं तिहार तीजको धार्मिक तथा सामाजिक महत्ता बताउन -ब्राह्मण क्षेत्रीहरु समुदायमा प्रसिद्ध भजन किर्तन सक्रिय रुपमा सहभागी हुनु -विहादीमा उनीहरुको बसाइबारे जानकारी दिन	- मगर समुदायको सामाजिक संस्कार बताउन -मगर समुदायको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य जानकारी दिन -मगर समुदायको सांगितिक क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागी हुनु -उनीहरुको ऐतिहासिक बसाइबारे जानकारी दिन	-गुरुडको सामाजिक संस्कार गुरुड समुदायको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य जानकारी दिन -गुरुड समुदायको सांगितिक क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागी हुनु -नेवा संस्कार तथा उनीहरुका जात्रा तथा मेलाबारे जानकारी दिन -नेवार तथा गुरुडको विहादीमा बसाइबारे जानकारी दिन	-दलित तथा कुमाल बोटे माझीको सामाजिक संस्कार कुमाल बोटे माझीहरुको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य जानकारी दिन -दलित समुदायको परम्परागत मान्यतालाई सम्मान गर्न -उनीहरुको विहादीमा बसाइबारे जानकारी दिन	-सामाजिक सहिष्णुताको महत्त्व बताउन -विभिन्न जातजातिहरुको अन्तर सम्बन्धबारे जानकारी दिन -पालिका भित्र बसोबास गर्ने फरकफरक जातिहरुमा हुने समान सामाजिक क्रियाकलापहरु पहिचान गर्न
------------------------------------	---	---	---	---	---	--	--	--

<p>५. कृषि, पशुपंक्षी, पेशा व्यवसाय</p>	<p>- आपसो टोलमा पाइने कृषि, खाद्य सामग्री, फलफुल, तरकारीको नाम बताउन</p> <p>- तरकारी फलफूलको नामहरू, खाद्य सामग्रीका सूचीहरू, तरकारी खेति र तरकारीका नामहरू, फाइदा बेफाइदाहरू भन्न</p> <p>- घरमा पालिने गाईभैँसी, भेडाबाख्रा, बांगुर लगायतको परिचय, पशुपालनका फाइदा र बेफाइदा, मासु आण्डाको उत्पादन प्रक्रिया बताउन</p> <p>-पंक्षीको परिचय, आमसो घर वरिपरि पालिने पंक्षीको नाम, फाइदा बेफाइदा सिक्म</p> <p>-पेसा ब्यबसायको सामान्य ज्ञान लिन</p>	<p>- ब्यबसायिक रुपमा फलफूल र तरकारी खेति हुने स्थानहरू बताउन</p> <p>- आर्गनिक तरकारी, फलफूल, खेतिको सामान्य परिचय दिन</p> <p>- घरपालुवा जनावारको आहार तथा स्वाभाव बताउन</p> <p>- पशु चोपायाहरू बस्ने स्थानको नाम र सरसफाई गर्ने तरिका बताउन</p> <p>- घरपालुवा पंक्षीको बासस्थान र आहार बताउन</p> <p>-हाम्रो समाजका मुख्य पेशाहरू बताउन</p>	<p>-कृषि र ब्यबसायिक फलफूल तरकारीको बारेमा जानाकारी दिन</p> <p>-प्रमुख बालीनालीहरू लगाउने समय थाहा पाउन</p> <p>-फलफूल तथा तरकारी खेति गर्ने सामान्य तरिका बताउन</p> <p>-आर्गनिक फलफूल तरकारी खेतिको उपयोगिता भन्न</p> <p>-खेतबारीको काम गर्ने सामान्य तरिकाहरू सिक्न</p> <p>-ब्यबसाहिक रुपमा पालिने पंक्षीहरू चिन्न</p> <p>-परिवारमा पशुपंक्षी पालनबाट आत्मनिर्भरताको लागि रोजगारी सृजना लगायतका कुरा सिक्न</p>	<p>-प्रमुख बालीनालीहरू र तिनका प्रकारहरूको जानाकारी दिन</p> <p>-उत्पादन हुने समय अनिभित्राउने समय र तरिकाहरू बताउन</p> <p>-ब्यबसायिक तरकारी बाट गर्न सकिने आम्वानी प्रयोग गर्न</p> <p>-घरपालुवा तथा जनावारबीचको भिन्नता बताउन</p> <p>-पशुपालनबाट हुने फाइदा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालनमा परिवारलाई सघाउन</p> <p>-पंक्षीपालनका फाइदा भन्न</p>	<p>-प्रमुख बालीनालीहरू प्रकार सहिको व्याख्या गर्न</p> <p>-मुख्य बालीनालीहरू उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू बताउन</p> <p>-ब्यबसायिक तरकारी खेति र फलफूल खेति गर्न</p> <p>-ब्यबसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्वानी प्रयोग गर्न</p> <p>-घरपालुवा तथा जंगलीजनावारबीचको भिन्नता बताउन</p> <p>-पशुपालनबाट हुने फाइदा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालनमा परिवारलाई सघाउन</p> <p>-पंक्षीपालनका फाइदा भन्न</p> <p>-स्थानिय पेसाको बर्गिकरण गर्न</p>	<p>-प्रमुख बालीनालीहरू र तिनका प्रकारहरूको जानाकारी दिन</p> <p>-उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू बताउन</p> <p>-ब्यबसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्वानी प्रयोग गर्न</p> <p>-घरपालुवा तथा जंगलीजनावारबीचको भिन्नता बताउन</p> <p>-पशुपालनबाट हुने फाइदा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालनमा परिवारलाई सघाउन</p> <p>-पंक्षीपालनका फाइदा भन्न</p> <p>-स्थानिय पेसाको बर्गिकरण गर्न</p>	<p>-प्रमुख बालीनालीहरू प्रकार सहिको व्याख्या गर्न</p> <p>-मुख्य बालीनालीहरू उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू बताउन</p> <p>-ब्यबसायिक तरकारी खेति र फलफूल खेति गर्न</p> <p>-ब्यबसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्वानी प्रयोग गर्न</p> <p>-घरपालुवा तथा जंगलीजनावारबीचको भिन्नता बताउन</p> <p>-पशुपालनबाट हुने फाइदा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालनमा परिवारलाई सघाउन</p> <p>-पंक्षीपालनका फाइदा भन्न</p> <p>-स्थानिय पेसाको बर्गिकरण गर्न</p>	<p>-प्रमुख बालीनालीहरू प्रकार सहिको व्याख्या गर्न</p> <p>-मुख्य बालीनालीहरू उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू बताउन</p> <p>-ब्यबसायिक तरकारी खेति र फलफूल खेति गर्न</p> <p>-ब्यबसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्वानी प्रयोग गर्न</p> <p>-घरपालुवा तथा जंगलीजनावारबीचको भिन्नता बताउन</p> <p>-पशुपालनबाट हुने फाइदा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालनमा परिवारलाई सघाउन</p> <p>-पंक्षीपालनका फाइदा भन्न</p> <p>-स्थानिय पेसाको बर्गिकरण गर्न</p>	<p>-प्रमुख बालीनालीहरू प्रकार सहिको व्याख्या गर्न</p> <p>-मुख्य बालीनालीहरू उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू बताउन</p> <p>-ब्यबसायिक तरकारी खेति र फलफूल खेति गर्न</p> <p>-ब्यबसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्वानी प्रयोग गर्न</p> <p>-घरपालुवा तथा जंगलीजनावारबीचको भिन्नता बताउन</p> <p>-पशुपालनबाट हुने फाइदा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन</p> <p>-पंक्षीपालनमा परिवारलाई सघाउन</p> <p>-पंक्षीपालनका फाइदा भन्न</p> <p>-स्थानिय पेसाको बर्गिकरण गर्न</p>
---	--	--	---	--	--	--	--	--	--

६	प्रकोप तथा विपद व्यवस्थापन	प्रकोपबाट पुग्ने क्षतिबारे परिचित बन्नु, घर स्कुल वरपर हुने पहिरोबाट पुगेको क्षति बारे जानकारी दिन	-बाढी पहिरो आगलागीबाट आउन सक्ने विपद प्रति सचेत रहन स्थानीय स्तरमा हुने विपद विपदबाट बच्ने उपायहरू अवलम्बन गर्न	-भूकम्पको परिभाषा दिन -भूकम्प आएको बेला सुरक्षित हुनु पर्ने उपायहरू अवलम्बन गर्न -झटपट झोलाको व्यवस्थापन गरी प्रयोग गर्न	-सडक दुर्घटनाबाट बच्न तथा मानव सिर्जित विपदबारे जानकारी दिन	-विहादी गाउँपालिकामा भित्र हुनसक्ने विपदहरू प्रति सचेत रहि यसबाट हुने क्षति न्युनीकरण गर्ने उपायहरू अवलम्बन गर्न	- मौसम अनुसारको विपदहरू पहिचान गर्न - विपदमा परेका परिवारलाई सहयोग गर्न - विपदका कारणहरू भन्नु	-जोखिम न्युनीकरण बारे परिचित बनी जोखिम न्युनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्न	-विपद् जोखिम न्युनीकरणका उपाय अपनाउन
---	----------------------------	--	---	--	---	--	--	---	--------------------------------------

७	स्वास्थ्य र खेलकुद	-आफ्नो स्वास्थ्य प्रति सचेत बन्न -स्थानीय खेलहरूमा सक्रिय सहभागी हुन	-शरीरका अङ्गहरू सरसफाइ गर्न स्वस्थकर बानी बसाल्न -स्थानीय डण्डिबियो खेल घर र विद्यालयको सरसफाइ गर्न	-टोल समुदायको सरसफाइमा सहभागी बन्न -सही मात्रामा पानी पिउन परम्परागत -स्थानीय खेलहरूमा सक्रिय सहभागी हुन	-दिवाखाजाको आवश्यकता र महत्व बताउन -व्यक्तिगत सामग्रीहरूको हिफाजत गर्न स्थानीय खेलहरूको अभ्यास गर्न -परम्परागत चिकित्सा प्रणालीबारे सामान्य परिचय दिन	-स्वास्थ्यकर खाना खान रपत्रुखाना समयमा सुत्ने र बस्ने तरिका बारेमा बताउन -कक्षा कोठाको सरसफाइ योग, प्राणायाम, ध्यान सरसफाइ, भोजन ब्यायाम, स्थानिय खेलहरूमा सक्रिय सहभागी हुन	-प्राकृतिक रकृतिम गुणभएकोखाना विद्यालयमा खाजाको ब्यवस्थापनमा सहभागी हुन -जंक फुड तथा अन्य कमसल खालका खाना प्रति सचेत भइ तिनीहरूको प्रयोगलाई न्यूनीकरण गर्न	-पानी पिउने सहीमात्रा र तरिका, सन्तुलित भोजनबारे परिचित भइ यसको सहि प्रयोग गर्न -परम्परागत उपचार पद्धति बारे सामान्य जानकारी दिन	-अम्लीय र क्षारीय गुण भएको खानाहरु विभेदीकरण गर्न ब्यायामको परिचय दिन -सकारात्मक सोच र चरित्र निर्माण निर्माण गर्न ध्यानको परिचय दिन -योगाभ्यासको महत्व बताइ अभ्यास गर्न
---	--------------------	---	--	---	--	---	---	---	--

८	व्यक्ति व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	-आफू र आफ्नो परिवारका सदस्यहरुको परिचय दिन आफ्ना साथीहरुको नाम बताउन आफूलाई अध्यापन गर्ने शिक्षकहरुको परिचय दिन	-आफ्ना गाउँ वरपर रहेका सामाजिक अगुवाहरुको बारेमा जानकारी दिन अगुवाहरुले समाजमा पुराएको योगदान बारेमा जानकारी दिन -आफ्नो विद्यालयको इतिहास बारे परिचित भइ जानकारी दिन	-आफ्नो गाउँटोलमा क्रियाशिल सामाजिक संस्थाहरुको परिचय दिन -सामाजिक संस्थाहरुले समाजमा पुराएको योगदानबारे बताउन	-आफ्ना वडाका जनप्रतिनिधीको नाम बताउन -जनप्रतिनिधीले समाजमा खेलेको भूमिकाबारे जानकारी दिन	-विहादी गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका साहित्य कला संगीतमा योगदान पुराएका व्यक्तिहरुको परिचय दिन -साहित्य कला संगीतमा क्रियाशिल संस्थाहरु बारे बताउन	-विहादी गाउँपालिकाको पुरानो शैक्षिक संस्थाहरु बारे जानकारी प्राप्त गरी त्यसबाट पुगेको फाइदा बताउन -विहादी समाजको विकासमा क्रियाशिल सामाजिक संस्थाहरुबारे जानकारी दिन	-पालिकामा क्रियाशिल सामाजिक संघसंस्थाको महत्व बारे जानकारी दिन -विहादी गाउँपालिकाका ऐतिहासिक व्यक्तित्वहरुको परिचय दिन -स्थानीय क्षेत्रमा योगदान पुराएका व्यक्तिहरुलाई पहिचान गर्ने।	-गाउँपालिकाका विहादी गाउँपालिका अध्यक्ष उपाध्यक्ष एवं कार्यपालिका सदस्यहरु संग परिचित भइ उनीहरुको भूमिका बताउन -विकास निर्माणमा पालिकाले पुराएको योगदान बताउन
---	--	--	---	--	--	--	---	--	--

१ सूचना तथा संचार प्रविधि	-सूचना प्रविधिका सामग्रीहरुको पहिचान गर्न -कम्प्युटर मोबाइल टेलीभिजनको काम बताउन -माउस तथा किबोर्डको सामान्य प्रयोग गर्न	-कम्प्युटर खोल्न तथा बन्द गर्न -माउसको सामान्य प्रयोग गरी चित्र कोर्न -किबोर्डका प्रयोग गरेर परिवारका सदस्यहरु तथा साथीको नाम लेख्न	-कम्प्युटरको परिभाषा दिन -पेन्ट टुल्सको प्रयोगबाट विभिन्न आकारका चित्र कोर्न -किबोर्डमा औंलाको सही प्रयोग गर्न -सूचना प्रविधिका साधनहरुको नाम बताउन	-पेन्टिङ तथा टाइपिङ गर्न -वर्ड प्रोसेसिङको प्रोगामको सामान्य प्रयोग गर्न -इन्टरनेट प्रयोग हुने वेब ब्राउजरको पहिचान गर्न -सूचना प्रविधिका साधनहरुको काम बताउन	-स्वतन्त्र टाइपिङ तथा स्वतन्त्र पेन्टिङ गर्न -वर्ड प्रोसेसिङको प्रयोग गर्न र उपयोगिता बताउन -वेब ब्राउजरको प्रयोग गरी इन्टरनेटको सामान्य प्रयोग गर्न -एक्सेलको सामान्य प्रयोग गर्न -सूचना प्रविधिका साधनहरुको काम बताउन	-कम्प्युटर सफ्टवेयर (सिष्टम तथा एप्लिकेशन सफ्टवेयर) को परिभाषा दिन -एक्सेलको दैनिक क्रियाकलापमा उपभोग गर्न -वेबसाइट वेबपेजबारे परिचित भइ यसको उपयोगिता बारे बताउन -सामाजिक सञ्जालका बारे परिचित बनी यसले समाजमा पार्ने प्रभाव बताउन	-प्रिन्टिङ सफ्टवेयरको सामान्य प्रयोग -इमेलको सामान्य प्रयोग गर्न -इन्टरनेटमा सर्च इञ्जिनको प्रयोग गरी आफूलाई आवश्यक पर्ने विषयवस्तुको खोजी गर्न -कम्प्युटर ग्राफिक्सबारे परिचित यसमा प्रयोग हुने सफ्टवेयरहरु पहिचान गर्न -सामाजिक सञ्जालको शिक्षामा उपभोग गर्न	- मोबाइल एप्लिकेशनको प्रयोग गरी सिकाइमा प्रभावकारी उपभोग गर्न -सिकाइमा आइसिटीको प्रयोग गरी आफ्नो सिकाइमा गुणस्तरीय ल्याउन -कम्प्युटर -साइबर नीतिबारे परिचित सूचना प्रविधीको उचित प्रयोग गर्न -एडबफोटोसफको सामान्य प्रयोग गर्न
---------------------------	--	---	--	--	---	--	--	--

८ विषय क्षेत्र र क्रम

क्र. सं.	विषयक्षेत्र	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	हाम्रो गाउँपालिका वडा तथा गाउँपालिकाको सामान्य परिचय गाउँपालिकाको सामान्य परिचय २ आफ्नो वडा नजिकका छिमेकी बस्ती ३ गाउँका प्रसिद्ध स्थानको नाम ४ आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण	गाउँपालिकाको सामान्य परिचय २ आफ्नो वडा नजिकका छिमेकी बस्ती ३ गाउँका प्रसिद्ध स्थानको नाम ४ आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण	गाउँपालिकाको सामान्य परिचय सहित भौगोलिक अवस्था २ गाउँपालिकामा बोलिने मुख्य भाषाहरू भन्ने आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण स्थानीय वडापालिका	गाउँपालिकाको क्षेत्रफल २ भौगोलिक अवस्था ३ मुख्य जातीहरूको परिचय ४ गाउँपालिकामा बोलिने मुख्य भाषाहरू भन्ने आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण स्थानीय वडापालिका	१ गाउँपालिकाको परिचय सहित सबै वार्डहरूको नाम २ मुख्य जाति र मुख्यभाषा ३ गाउँपालिका भित्र रहेका मुख्य जातिहरू र तिनीहरूको रहनसहन ४ स्थानीय महत्वका ठाउँहरूको नामाकरण स्थानीय वडापालिकाको काम	१ गाउँपालिकाको क्षेत्रफल सहित नक्शा देशान्तर तथा अक्षांस रेखा २ गाउँपालिकाको जनसंख्या र वार्डगत वितरण ३ गाउँपालिकाको जनसंख्या र वार्डगत वितरण गाउँपालिकाको संरचना ३ स्थानीय महत्वका ठाउँहरूको नामाकरण बारे जानकारी ४ स्थानीय व्यवस्थापालिका र यसको काम	१ गाउँपालिकाको क्षेत्रफल सहित नक्शा २ गाउँपालिकाको जनसंख्या र वार्डगत वितरण ३ पालिकाको उमेरगत जनसंख्या वितरण भाषासंस्कृतिको विवरण ४ गाउँपालिकाको जनसंख्या वितरण र प्रभाव ५ गाउँपालिकाको संरचना बताउन प्रशासनिक संरचना ६ स्थानीय व्यायपालिका र यसको काम ७ स्थानीय व्यवस्थापिका र यसको काम	१ गाउँपालिकाको क्षेत्रफल सहित नक्शा २ वार्ड विभाजन सहित छिमेकी पालिकाको सिमाना ३ गाउँपालिकाको जातिगत जनसंख्या तथा मुख्य भाषासंस्कृतिको विवरण ४ पालिकाको उमेरगत जनसंख्या वितरण र प्रभाव ५ गाउँपालिकाको संरचना बताउन प्रशासनिक संरचना ६ स्थानीय व्यायपालिका र यसको काम ७ स्थानीय व्यवस्थापिका र यसको काम कार्यपालिका र न्यायपालिकाको अन्तर्सम्बन्ध	

२	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	१. विहादी गाउँपालिकामा रहेका जलसम्पदा २. जल ३. स्थानीय खोलानालाहरू	१. विहादी गाउँपालिकामा रहेका स्थानीय स्थल सम्पदाको परिचय २. वनजङ्गलको उपयोगिता ३. माटोको उपयोगिता	१. कालीगण्डकी नदीको सामान्य परिचय २. कालीगण्डकी नदीबाट विहादी गाउँपालिकालाई हुने फाइदाहरू ३. विहादी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न खोलाहरू	१. प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिता २. विहादी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न वनजङ्गलहरू ३. वनजङ्गलमा पाइने काठ दाउरा धाँस ४. विहादी गाउँपालिकामा पाइने विभिन्न जडिबुटीहरू ५. स्थानीय वनजंगलहरू	प्राकृतिक सम्पदाले मानविय जीवनमा पुगेको फाइदाहरू बताउन स्थानीय दुडुङ्गाखानी तथा खनिज पदार्थहरू पहिचान गर्न	विश्वको ठूलो शिला शालिग्रामको परिचय दिन शालिग्रामको प्राकृतिक एवं धार्मिक महत्व बताउन विहादी गाउँपालिकाका प्राकृतिक सम्पदाको विशेषताहरू बर्णन गर्न	विहादी गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वनहरू पहिचान गर्न स्थानीय स्तरमा पाइने वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गीहरू पहिचान गर्न विहादी गाउँपालिकाका प्राकृतिक सम्पदाको विशेषताहरू बर्णन गर्न
---	--------------------------	--	---	--	--	--	--	---

३ धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरू	१ घरवरपरका धार्मिक महत्वका ठाउँहरू २ आफ्ना बाउबाजे जन्मेका ठाउँहरू	१ धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र सेतीवेणीको महत्व २ सेतीवेणीमा हुने विभिन्न मेला बारे जानकारी ३ देउरालीमा दिइने दुधधार	१ शिवपुरी धाम तथा गोल्याङधामको धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्व २ गुफा मन्दिरको धार्मिक महत्व ३ विभिन्न शिव मन्दिरहरू	१ रम्बादेवी मन्दिरको धार्मिक तथा ऐतिहासिक शितलगुफा र गौरोदेवी गुफा मन्दिर ३ स्थानीय वडाहरूको नामकरण बारे जानकारी	१ लुङरिङकोट छापकोट खड्ककोट मन्दिरको धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकिय महत्व २ बच्छेश्वर तथा कोट मन्दिरको धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकिय महत्व	१ स्थानिय धार्मिक मेलामहोत्सबको बारेमा एकादशी मेला माघेसक्रान्ती मेला दसैँमा हुने कोट मेला	१ विहादी गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरूको इतिहाँस र उनीहरूको बसोबास बारे जानकारी २ नागपुजा झाँक्री पुजा दिवाली पुजाको धार्मिक महत्व	१ पालिका भित्र प्याराग्लाइडिङ यार्पिङ जस्ता साहसिक पर्यटनको सम्भाव्यता २ पालिका भित्रका अन्य धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्वका विषयवस्तुहरू
--	---	--	---	---	---	--	--	---

४	माजिक संस्कार तथा मूल्यमान्यता	१ परिवारका सदस्य तथा शिक्षकहरुलाई शिष्टाचार २ अनुशासन स्वालम्बन तथा शिष्टाचार व्यवहारहरु अवलम्बन ३ घरमा मनाइने मुख्य चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलाप हरू	१ आफूभन्दा ठूला व्यक्तिहरु (परिचित/ अपरिचित/ व्यक्ति) सामान्य शिष्टाचारका शब्दहरु प्रयोग गर्न २ आफ्नो गाउँटोलमा मनाइने मुख्य चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलाप हरू	१ समाजका सबै जातजातिहरुलाई सम्मान अन्य जातिहरुका पर्व मेला संस्कारमा सहभागी २ एक अर्कामा आवश्यक पर्ने सहयोग आदानप्रदान गर्न ३ गाउँटोलमा सामाजिक सहिष्णुता	१ ब्राह्मण क्षेत्रीका विभिन्न संस्कारहरु पहिचान २ जनैपुर्णिमा दसैं तिहार तीजको धार्मिक तथा सामाजिक ३ ब्राह्मण क्षेत्रीहरु समुदायमा प्रसिद्ध भजन किरतन ४ ब्राह्मण क्षेत्री तथा दशनामीहरुको ऐतिहासिक उपस्थिति	१ मगर समुदायको सामाजिक संस्कार २ मगर समुदायको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य जानकारी ३ मगर समुदायको सांगितिक क्रियाकलापम ४ मगरहरुको ऐतिहासिक उपस्थिति ४ मुख्य बसोबास स्थान	१ गुरुङको सामाजिक संस्कार २ गुरुङ समुदायको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य जानकारी ३ गुरुङ समुदायको सांगितिक क्रियाकलाप ४ नेवा संस्कार तथा उनीहरुका जात्रा तथा मेलाबारे जानकारी दिन ५ नेवार तथा गुरुङको ऐतिहासिक उपस्थिति	१ दलित तथा कुमाल बोटे माझीको सामाजिक संस्कार २ कुमाल बोटे माझीहरुको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य जानकारी ३ दलित समुदायको परम्परागत मान्यतालाई सम्मान ४ कुमाल बोटे तथा दलितहरुको ऐतिहासिक उपस्थिति	१ सामाजिक सहिष्णुता २ विभिन्न जातजातिहरुको अन्तर सम्बन्धबारे जानकारी ३ पालिका भित्र बसोबास गर्ने फरकफरक जातिहरुमा हुने समान सामाजिक क्रियाकलापहरु पहिचान
---	--------------------------------	---	--	---	---	---	---	--	--

५	कृषि , पशुपंक्षी, पेशाव्यवसाय	१ आप्मो टोलमा पाइने कृषि, खाद्य सामग्री, २ फलफुल, तरकारीको नाम	१ स्थानिय जातका मौषमी तथा बेमौसमी फलफुल २ कृषिजन्य उत्पादनका नामहरू, ३ खाद्य सामग्रीका सुचीहरू, तरकारी खेति र तरकारीका नामहरू, फाइदा बेफाइदाहरू ४ घरमा पालिने गाइभैसी, भेडाबाख्रा, बंगुर लगाएतको परिचय , पशुपालनका फाइदा र बेफाइदा, मासु अण्डाको उत्पान प्रक्रिया पंक्षीको परिचय, ६ आप्मो घर वरीपरि पालिने पंक्षीको नाम, फाइदा बेफाइदा	१ ब्यबसायिक रुपमा फलफूल र तरकारी खेति हुनेस्थानहरू २ अर्गानिक तरकारी, फलफुल, खेतिको सामान्य परिचय ३ घरपालुवा जनवारको आहारा तथा स्वाभाव ४ पसुचौपायाहरू बस्ने स्थानको नाम र सरसफाई गर्ने तरिका ५ हाप्नो समाजका मुख्यपेशाहरू	१ कृषि र ब्यबसायिक फलफूल तरकारी २ प्रमुख बालीनालीहरू लगाउने समय ३ फलफूल तथा तरकारी खेति गर्ने सामान्य तरिका ४ अर्गानिक फलफूल तरकारी खेतिको उपयोगिता खेतबारीको काम गर्ने सामान्य तरिकाहरू ५ ब्यबसाहिक रुपमा पालिने पंक्षीहरू ६ परिवारमा पशुपंक्षीपालनबाट आत्मनिर्भरताको लागी रोजगारी सृजना ७ बाँस तथा निगालो प्रयोग बनाइने सामग्रीहरू डोका सुपो डालो	१ प्रमुख बालीनालीहरू र तिनका प्रकारहरूको जानकारी उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू ३ ब्यबसायिक तरकारी बाट गर्न सकिने आम्दानी प्रयोग ४ घरपालुवा तथा जंगली जनावार बीचको भिन्नता ५ पशुपालनबाटहुनेफाइदा पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा ६ बाँस प्रयोग गरी डोका बनाउने तरिकाहरू पारालबाट बनाइने सामग्रीहरू	१ प्रमुख बालीनालीहरू र तिनका प्रकारहरूको जानकारी २ ब्यबसायिक तरकारी खेति र फलफुल खेति ब्यबसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्दानी ३ बोटे माझीहरूको परम्परागत पेशा माछापालन ४ माछापालन बाट दैनिक जीवनमा पुग्ने फाइदा ५ ६ बाँस प्रयोग गरी डोका बनाउने तरिकाहरू पारालबाट बनाइने सामग्रीहरू	१ प्रमुख बालीनालीहरू प्रकार २ मुख्य बालीनालीहरू उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू ३ ब्यबसायिक तरकारी खेति र फलफूल खेति ब्यबसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्दानी ४ घरपालुवा तथा जंगली जनावार बीचको भिन्नता पशुपालनबाट हुने फाइदा ५ पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा पंक्षी पालनका फाइदा परिवारका मुख्य पेशाहरू ६ स्थानिय पेसाको बर्गिकरण ७ कृषि औजारहरू अर्चाने आरनहरू	१ स्थानिय कुमाल जातिहरूको परम्परागत पेशा माटोको भाँडा २ माटाको भाडाँ बनाउने परम्परागत आधुनिक विधीहरू ३ ब्यबसायिक जीवन ४ सिलाई बुनाइ क्रियाकलाप
---	-------------------------------------	---	--	---	---	--	--	---	--

६	प्रकोप तथा विपद व्यवस्थापन	१ प्रकोपबाट पुग्ने क्षति २ घर स्कुल वरपर हुने पहिरोबाट पुगोको क्षति	१ बाढी पहिरो आगलागीबाट आउन सक्ने विपद २ स्थानीय स्तरमा हुने विपद विपदबाट बच्ने उपायहरू	१ भूकम्पको परिभाषा २ भूकम्प आएको बेला सुरक्षित हुन गर्नुपर्ने उपायहरू ३ झटपट झोलाको व्यवस्थापन	१ सडक दुर्घटना २ प्राकृतिक विपद तथा मानव सिर्जित विपद	१ विहादी गाउँपालिकामा भित्र हुनसक्ने विपदहरू २ क्षति न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अवलम्बन	१ मौसम अनुसारको विपद २ विपदमा परेका परिवारलाई सहयोग गर्ने उपायहरू ३ विपदका कारणहरू	१ जोखिम न्यूनीकरण बारे परिचिति बनी जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन	१ विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय अपनाउन
७	स्वास्थ्य र खेलकुद	१ आफ्नो स्वास्थ्य प्रति सचेत २ स्थानीय खेलहरूमा सक्रिय सहाभागी	१ शरीरका अङ्गहरू सरसफाइ २ स्वस्थकर बानी बसाल्न स्थानीय डण्डिबियो खेल ३ घर र विद्यालयको सरसफाइ	१ टोल समुदायको सरसफाइमा सहाभागी २ सही मात्रामा पानी पिउन ३ परम्परागत स्थानीय खेलहरूमा सक्रिय सहाभागी	१ दिवा खाजाको आवश्यकता र महत्व २ व्यक्तिगत सामग्रीहरूको हिफाजत ३ स्थानीय खेलहरूको अभ्यास ४ परम्परागत चिकित्सा प्रणालीबारे सामान्य परिचय	१ स्वास्थ्यकर खाना खान रपत्रुखाना समयमा सुत्ने र बस्ने तरिका २ कक्षा कोठाको सरसफाइ योग, प्राणायाम, ध्यान सरसफाइ, भोजन ब्यायाम, स्थानिय खेलहरूमा सक्रिय सहभागी	१ प्राकृतिक रकृतिम गुणभएकोखाना विद्यालयमा खाजाको व्यवस्थापनमा सहाभागी २ जंक फुड तथा अन्य कमसल खालका खाना प्रति सचेत भई तिनीहरूको प्रयोगलाई न्यूनीकरण	१ पानी पिउने सहीमात्रा र तरिका, सन्तुलित भोजनबारे परिचित भई यसको सहि प्रयोग २ परम्परागत उपचार पद्धति बारे सामान्य जानकारी	१ अम्लीय र क्षारीय गुण भएको खानाहरू विभेदीकरण २ ब्यायामको परिचय दिन ३ सकारात्मक सोच र चरित्र निर्माण ४ ध्यानको परिचय दिन ४ योगाभ्यासको महत्व बताइ अभ्यास

८	व्यक्ति व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	१ आफू र आफ्नो परिवारका सदस्यहरूको परिचय २ आफ्ना साथीहरूको नाम ३ शिक्षकहरूको परिचय	१ आफ्ना गाउँ वरपर रहेका सामाजिक अगुवाहरू २ अगुवाहरूले समाजमा पुराएको योगदान ३ आफ्नो विद्यालयको इतिहास	१ आफ्नो गाउँटोलमा क्रियाशिल सामाजिक संस्थाहरूको परिचय २ सामाजिक संस्थाहरूले समाजमा पुराएको योगदान	१ आफ्ना वडाका जनप्रतिनिधी २ जनप्रतिनिधीले समाजमा खेलेको भूमिका	१ विहादी गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका साहित्य कला संगीतमा योगदान पुराएका व्यक्तिहरूको परिचय ३ साहित्य कला संगीतमा क्रियाशिल संस्थाहरू	१ विहादी गाउँपालिकाको पुरानो शैक्षिक संस्थाहरू २ विहादी समाजको विकासमा क्रियाशिल सामाजिक संस्था	१ पालिकामा क्रियाशिल सामाजिक संघसंस्थाको महत्व २ विहादी गाउँपालिकाका ऐतिहासिक व्यक्तित्वहरू स्थानीय क्षेत्रमा योगदान पुराएका व्यक्तिहरू	१ गाउँपालिकाका विहादी गाउँपालिका अध्यक्ष उपाध्यक्ष एवं कार्यपालिका सदस्यहरू सँग परिचित भइ उनीहरूको भूमिका २ विकास निर्माणमा पालिकाले पुराएको योगदान
---	--	---	---	---	--	---	---	--	---

१ सूचना तथा संचार प्रविधि	१ सूचना प्रविधिका सामग्रीहरूको पहिचान २ कम्प्युटर मोबाइल टेलीभिजनको काम ३ माउस तथा किबोर्डको सामान्य प्रयोग	१ कम्प्युटर खोल्न तथा बन्द गर्न २ माउसको सामान्य प्रयोग गरी चित्र कोर्न ३ किबोर्डका प्रयोग गरेर परिवारका सदस्यहरू तथा साथीको नाम लेख्न	१ कम्प्युटर परिभाषा २ पेन्टुल्सको प्रयोगबाट विभिन्न आकारका चित्र ३ किबोर्डमा औंलाको सही प्रयोग ४ सूचना प्रविधिका साधनहरूको नाम	१ पेटिन्ड तथा टाइपिड वर्ड प्रोसेसिङको प्रोग्रामको सामान्य प्रयोग २ इन्टरनेट प्रयोग हुने वेब ब्राउजरको प्रयोग गरी इन्टरनेटको सामान्य प्रयोग ३ सूचना प्रविधिका साधनहरूको काम	१ स्वतन्त्र टाइपिड तथा स्वतन्त्र पेटिन्ड २ वर्ड प्रोसेसिङको प्रयोग र उपयोगिता -वेब ब्राउजरको प्रयोग गरी इन्टरनेटको सामान्य प्रयोग ३ एक्सेलको प्रयोग ४ सूचना प्रविधिको महत्त्व	१ कम्प्युटर सफ्टवेयर (सिष्टम तथा एप्लिकेशन सफ्टवेयर) को परिभाषा २ एक्सेलको दैनिक क्रियाकलापमा उपभोग ३ वेबसाइट वेबपेज र यसको उपयोगिता ४ सामाजिक सञ्जाल र यसले समाजमा पार्ने प्रभाव	१ प्रिजेन्टेशन सफ्टवेयरको सामान्य प्रयोग २ इमेलको सामान्य प्रयोग ३ इन्टरनेटमा सर्च इञ्जिनको प्रयोग ४ कम्प्युटर ग्राफिक्स प्रविधीको उचित प्रयोग ५ एडबफोटोसफको सामान्य प्रयोग	मोबाइल एप्लिकेशनको प्रयोग गरी सिकाइमा प्रभावकारी ३ सिकाइमा आइसिटीको प्रयोग र सिकाइमा गुणस्तरियता ४ साइबर नीति र सूचना प्रविधीको उचित प्रयोग ५ एडबफोटोसफको सामान्य प्रयोग
---------------------------	---	--	---	---	---	--	---	---

९ कक्षागत बिषय बिस्तृतिकरण

कक्षा १

क्र	बिषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयबस्तुको बिस्तृतिकरण	सिकाइ सहजीकरण विधी	सिकाइ सामग्री	सिकाइ मुल्यांकन	पाठ्यभार
स							

१	हाम्रो गाउँ पालिका	गाउँ पालिकाको नाम बताउन आफ्नो बस्ति भएको वार्डको नाम , टोल बताउन	गाउँपालिकाको नाम १ आफ्नो बस्ति भाएको वार्डको नाम , टोल	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) पारिवारिक पृष्ठभूमि झल्कने चित्र (ख) व्यक्तिगत तथा पारिवारिक व्यक्तिगत तथा पारिवारिक पेसा जनाउने चित्र (ग) वडा सङ्ख्या सहितको गाउँपालिकाको नक्सा वा चित्र (घ) सम्बन्धित श्रव्यदृश्य सामग्री	१. विद्यार्थीले आफ्नो परिचय दिँदा नाम, परिवार र बासस्थानलाई समावेश गरे नगरेका आधारमा मापन गर्ने २. विद्यार्थीले आत्मविश्वास तथा स्पष्टताका साथ प्रस्तुति गरे नगरेको अवलोकन गरी सिकाइ उपलब्धिको लेखाजोखा गर्ने ३. छलफल, कुराकानी तथा भूमिका अभिनयमा देखाएको सक्रियता, कार्य सम्पादन, सहकार्यत्मक व्यवहारका आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने
२	प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा	घर वरपर रहेका बनजंगलहरू पहिचान गर्न पिउने पानीको स्रोतहरू पहिचान गर्न प्राकृतिक स्रोतहरूको सामान्य परिचय दिन	१ घर वरपर रहेका बनजंगलहरू पहिचान २ पिउने पानीको स्रोतहरू प्राकृतिक स्रोतहरू सामान्य परिचय	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दर्भिक तस्बिर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	धारा, कुवा, पोखरी, ताल, खोलारानदीका चित्र प्रदर्शन गरी नाम भन्न लगाउने २. धारा, पोखरी, कुवा, खोला र नदीमा जाँदा अपनाउनुपन

३ धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरू	घरवरपरका महत्वका पहिचान गर्न आफ्ना जन्मेका ठाउँहरूको परिचय दिन	धार्मिक ठाउँहरू बाउबाजे जन्मेका ठाउँहरूको परिचय दिन	१ घर वरपरका धार्मिक महत्वका ठाउँहरू २ आफ्ना बाउबाजे जन्मेका ठाउँहरू	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय महत्वका फोटोहरू तथा अन्य प्रत्यक्ष अवलोकन गर्न सकिने विषयवस्तु	देखेका सुनेका कुराहरू भन्नु लगाउने
४ सामाजिक संस्कारतथा मूल्यमान्यता	- परिवारका सदस्य तथा शिक्षकहरूलाई शिष्टाचार व्यक्त गर्न - अनुशासन स्वालम्बन तथा शिष्टाचार व्यवहारहरू अवलम्बन गर्न	परिवारका सदस्य तथा शिक्षकहरू प्रति शिष्टाचार - २ अनुशासन स्वालम्बन तथा शिष्टाचार व्यवहारहरू	१ परिवारका सदस्य तथा शिक्षकहरू प्रति शिष्टाचार - २ अनुशासन स्वालम्बन तथा शिष्टाचार व्यवहारहरू	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	क) सान्दर्भिक तस्वीर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	१. विद्यार्थीले आत्मविश्वास तथा स्पष्टताका साथ प्रस्तुति गरे नगरेको अवलोकन गरी सिकाइ उपलब्धिको लेखाजोखा गर्ने २. छलफल, कुराकानी तथा भूमिका अभिनयम देखाएको सक्रियता, कार्य सम्पादन, सहकार्यात्मक व्यवहारका आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने

<p>५ कृषि, पशुपंक्षी, पेशाव्यवसाय</p>	<p>आपनो टोलमा पाइने कृषि, खाद्य सामग्री, फलफुल, तरकारीको नाम बताउन तरकारी फलफूलको चित्र हेरी रंग र स्वाद बताउन घरमा पालिने तरकारी र पशुपंक्षीको नाम भन्नु पशुपंक्षी तथा चराचुरंगीको आवाज निकाल्न</p>	<p>१ आफ्नो टोलमा पाइने कृषि, खाद्य सामग्री, फलफुल, तरकारीको नाम २ तरकारी फलफूलको रंग र स्वाद बताउन ३ घरमा पालिने जनावर र पशुपंक्षीको नाम ४ पशुपंक्षी तथा चराचुरंगीको आवाज</p>	<p>प्रश्नोत्तर छलफल अवलोकन परियोजनाकार्य</p>	<p>चित्र बास्तबिक बस्तु, श्रव्य दृश्य सामग्री, जनावरको चित्र, सूचि, धरपालुवा चराहरूका तस्बिर, नगरेको अवलोकन गरी सिकाइ थोप्लाबाट बनेका चित्रहरूको प्रयोग</p>	<p>१ विद्यार्थीले आत्मविश्वास तथा स्पष्टताका साथ प्रस्तुति गरे, नगरेको अवलोकन गरी सिकाइ उपलब्धिको लेखाजोखा गर्ने</p> <p>२. छलफल, कुराकानी तथा भूमिका अभिनयमदेखाएकोसत्रिम्यता, कार्य सम्पादन, सहकार्यात्मक व्यवहारका आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने</p>
<p>६ प्रकोप तथा विपद ब्यबस्थापन</p>	<p>प्रकोपबाट पुगेको क्षतिबारे परिचित बन्न, घर स्कुल वरपर हुने पहिरोबाट पुगेको क्षति बारे जानकारी दिन</p>	<p>चराचुरंगीको आवाज १ बोढी पहिरो आगलागीबाट आउन सक्ने विपद २ स्थानीय स्तरमा हुने विपद विपदबाट बच्ने उपायहरू</p>	<p>प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि</p>	<p>क) सान्दर्भिक तस्बिर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री</p>	<p>१ विद्यार्थीले आत्मविश्वास तथा स्पष्टताका साथ प्रस्तुति गरे, नगरेको अवलोकन गरी सिकाइ उपलब्धिको लेखाजोखा गर्ने</p> <p>२. छलफल, कुराकानी तथा भूमिका अभिनयमदेखाएकोसत्रिम्यता, कार्य सम्पादन, सहकार्यात्मक व्यवहारका आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने</p>

७	स्वास्थ्य र खेलकुद	आफ्नो स्वास्थ्य प्रति सचेत बन्न स्थानीय खेलहरूमा सक्रिय सहाभागी हुन	१ शरीरका अङ्गहरू सरसफाइ २ स्वस्थकर बानी बसाल्न स्थानीय डण्डिबियो खेल ३ घर र विद्यालयको सरसफाइ	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	क) सान्दर्भिक तस्बिर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	१ विद्यार्थीले आत्मविश्वास तथा स्पष्टताका साथ प्रस्तुति गरे नगरेको अवलोकन गरी सिकाइ उपलब्धिको लेखाजोखा गर्ने २. छलफल, कुराकानी तथा भूमिका अभिनय देखाएको सक्रियत, कार्य सम्पादन, सहकार्यात्मक व्यवहारका आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने
८	व्यक्ति व्यक्तित्व र सामाजिक सस्था	आफू र आफ्नो परिवारका सदस्यहरूको परिचय दिन आफ्ना साथीहरूको नाम बताउन आफूलाई अध्यापन गर्ने शिक्षकहरूको परिचय दिन	१ आफू र आफ्नो परिवारका सदस्यहरूको परिचय २ आफ्ना साथीहरूको नाम ३ शिक्षकहरूको परिचय	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	क) सान्दर्भिक तस्बिर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	१ विद्यार्थीले आत्मविश्वास तथा स्पष्टताका साथ प्रस्तुति गरे नगरेको अवलोकन गरी सिकाइ उपलब्धिको लेखाजोखा गर्ने २. छलफल, कुराकानी तथा भूमिका अभिनयमा देखाएको सक्रियता, कार्य सम्पादन, सहकार्यात्मक व्यवहारका आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने

१	सूचना तथा संचार प्रविधि	-सूचना प्रविधिका सामग्रीहरूको पहिचान गर्न -कम्प्युटर मोबाइल टेलीभिजनको काम बताउन -माउस तथा किबोर्डको सामान्य प्रयोग गर्न	१ सूचना प्रविधिका सामग्रीहरूको पहिचान २ कम्प्युटर मोबाइल टेलीभिजनको काम ३ माउस तथा किबोर्डको सामान्य प्रयोग	प्रयोगात्मक कार्य छलफल कार्य परियोजना कार्य समूह कार्य अभ्यास कार्य	कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि सामग्रीहरू	१. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरेर २. व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन गरेर	
---	-------------------------	--	---	---	--	---	--

क्र.सं.	विषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयबस्तुको	सिकाइ सहजीकरण विधि	सिकाइसामग्री	सिकाइमुल्यांकन	पाठ्यभार
१	हाम्रो गाउँपालिका	गाउँपालिकाको सामान्य परिचय दिन आफ्नो वार्ड नजिकका छिमेकी बस्ती, गाउँको नाम बताउन गाउँका प्रसिद्ध स्थानको नाम बताउन आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण बारे जानकारी दिन	बिस्तृतिकरण १. गाउँपालिकाको सामान्य परिचय २. आफ्नो वार्ड नजिकका छिमेकी बस्ती ३. गाउँका प्रसिद्धस्थानकोनाम ४. आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण	नक्सा कार्य अवलोकन छलफल प्रदर्शन	(क) विहादी गाउँपालिका वरपर रहेका गाउँपालिकाहरू नक्साहरू	(क) प्रदर्शित नक्सा वा चित्रका आधारमा विहादी गाउँपालिका तथा वरपरका गाउँपालिका पहिचान गरे नगरेका आधारमा लेखाजोखा गर्ने (ख) प्रदर्शित नक्सा वा चित्र जस्तै गरी चित्र वा नक्सा कोरे नकोरेको अवलोकन गर्ने (ग) कोरिएको नक्सा माबस्ती वा सहर, नदी नाला, वनजङ्गल पहिचान गर्न लगाउने	
२	प्राकृतिक श्रोत र सम्पदा	विहादी गाउँपालिकामा रहेका जलसम्पदाको परिचय दिन जल सम्पदाको उपयोगिता बताउन स्थानीय खोलानालाहरू पहिचान गर्न	१. विहादी गाउँपालिकामा रहेका जलसम्पदा २. जल सम्पदाको उपयोगिता ३. स्थानीय खोलानालाहरू	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दर्भिक तस्वीर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	(क) जलसम्पदाको परिभाषा बताउन (ख) जलस्रोतका प्रकार बताई उदाहरणप्रस्तुत गर्न ।	

३	धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरू	धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र सेतीवेणीको महत्व बताउन सेतीवेणीमा हुने विभिन्न मेला बारे जानकारी दिन देउरालीमा दिइने खिर धारको महत्व बताउन बाच्छाको ऐतिहासिक बसोबास तथा यसको नामकरण बारे	१ धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र सेतीवेणीको महत्व २ सेतीवेणीमा हुने विभिन्न मेला बारे जानकारी ३ देउरालीमा दिइने खिर बाच्छाको ऐतिहासिक बसोबास तथा यसको नामकरण	धार्मिक ऐतिहासिक महत्वका प्रचलित लोकगाथाहरूको चर्चा प्रश्नोत्तर नक्शाप्रदर्शन अबलोकन चित्रप्रदर्शन समुहकार्य अभिनय	शिस्टभाषा, धार्मिक पर्यटकीय स्थलका चित्रदृश्यमा मग्री धार्मिक मेला महोत्सवका चित्रहरू / पोस्टरहरू श्रव्यदृश्यसामग्री	कक्षाकार्य, व्यवहार अबलोकन अनुभवलेखन प्रश्नोत्तर
४	सामाजिक संस्कार तथा भूल्यमान्यता	आफू भन्दा ठूला व्यक्तिहरू (पारिचित/ अपरिचित व्यक्ति) सामान्य शिस्ताचारका शब्दहरू प्रयोग गर्न	१ आफू भन्दा ठूला व्यक्तिहरू (पारिचित/ अपरिचित व्यक्ति) सामान्य शिस्ताचारका शब्दहरू प्रयोग गर्न	रङ्गभर्ना: लगाउने प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दीभिक तस्बिर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	कक्षाकार्य, व्यवहार अबलोकन अनुभवलेखन प्रश्नोत्तर

<p>५</p> <p>कृषि, पशुपंक्षी, पेशाब्यवसाय</p>	<p>स्थानिय जातका मौषमी तथा बेमौसमी फलफूलको नाम बताउन</p> <p>कृषिजन्य उत्पादनका नामहरु, खाद्यसामग्रीका सुचीहरु, तरकारी खेति र तरकारीका नामहरु, फाइदा बेफाइदाहरु भन्न</p> <p>घरमा पालिने गाइभैसी, भेडाबाखा, बंगुर लगाएतको परिचय, पशुपालनका फाइदा र बेफाइदा, मासु अण्डाको उत्पादन प्रक्रिया बताउन</p> <p>पंक्षीको परिचय, आफ्नो घर, वरिपरि पालिने पंक्षीको नाम, फाइदा बेफाइदा सिक्न</p> <p>पेसाब्य बसायको सामान्य ज्ञान लिन</p>	<p>१. स्थानिय जातका मौषमी तथा बेमौसमी फलफूल</p> <p>२. कृषिजन्य उत्पादनका नामहरु, ३. खाद्य सामग्रीका सुचीहरु, तरकारी खेति र तरकारीका नामहरु, फाइदा बेफाइदाहरु ४. घरमा पालिने गाइभैसी, भेडाबाखा , बंगुर लगाएतको परिचय, पशुपालनका फाइदा र बेफाइदा , मासु अण्डाको उत्पान प्रक्रिया पंक्षीको परिचय, ६. आफ्नो घर वरिपरि पालिने पंक्षीको नाम, फाइदा बेफाइदा ७. पेसा ब्यवसायको सामान्य ज्ञान</p>	<p>प्रसन्नोत्तर छलफल सामुहिककार्य (समुहकार्य) परियोजनाकार्य कक्षाकार्य</p>	<p>कृषि उत्पादनका सामग्रीहरुको सुची चित्र पशुपंक्षीको चित्र/ पोस्टरहरुको सुची फलफूलहरुका चित्रसहितका नामसूचीहरु स्थानिय पेशा ब्यवसायका चित्रहरु, भिडियोहरु</p>	<p>कक्षाकार्य, ब्यबहारअबलोकन अनुभवलेखन प्रसन्नोत्तर</p>
--	---	--	--	--	---

६	प्रकाश तथा विपद व्यवस्थापन	बाढी पहिरो आगलागीबाट आउन सक्ने विपद प्रति सचेत रहन स्थानीय स्तरमा हुने विपद बच्चे उपायहरू विपदबाट बच्चे अवलम्बन गर्न	१ बाढी पहिरो आगलागीबाट सक्ने विपद २ स्थानीय स्तरमा हुने विपदबाट बच्चे उपायहरू	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	• मुद्रित तथा श्रव्यदृश्य सामग्री,	• विपदबाट पर्ने असर भन्न लगाउने • बाढी पहिरोको कारणबारे प्रष्ट पार्न लगाउने • पानी परेको बेला घर बाहिर निस्कदा प्रयोग हुने सामानको नाम भन्न लगाउने
७	स्वास्थ्य र खेलकुद	शरीरका अङ्गहरू सरसफाइ गर्न स्वस्थकर बानी बसाल्न स्थानीय डण्डिबियो खेल खेल्न घर र विद्यालयको सरसफाइ गर्न	१ शरीरका अङ्गहरू सरसफाइ २ स्वस्थकर बानी बसाल्न स्थानीय डण्डिबियो खेल ३ घर र विद्यालयको सरसफाइ	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	• मुद्रित तथा श्रव्यदृश्य सामग्री,	• शरीरका अङ्गहरू जस्तै हात, खुट्टा, दाँत सरसफाइ गर्ने तरिका भन्न • शरीरका कुनै दुई ओटा अङ्ग सफाइ गरेर देखाउ । • सर सफाइ गरेर आए नआएको यकिन गरी पृष्ठपोषण दिने । • लुकामारी, रुमाल लुकाइ, चुड्गी, गट्टा खेल्न लगाउने अवलोकन गरी सोका आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने ।

८ व्यक्ति व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	आपना गाउँ वरपर रहेका सामाजिक अगुवाहरूको बारेमा जानकारी दिन आपना गाउँ वरपर रहेका सामाजिक अगुवाहरूले समाजमा पुराएको योगदान आपना गाउँ वरपर रहेका सामाजिक अगुवाहरूले समाजमा पुराएको योगदान आपना गाउँ वरपर रहेका सामाजिक अगुवाहरूले समाजमा पुराएको योगदान	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दर्भिक तस्बिर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	कक्षाकार्य, व्यवहारअवलोकन अनुभवलेखन प्रस्नोत्तर
९ सूचना तथा संचार प्रविधि	-कम्प्युटर खोल्न तथा बन्द गर्ने -माउसको सामान्य प्रयोग गरी चित्र कोर्न -किबोर्डका प्रयोग गरेर परिवारका सदस्यहरू तथा साथीको नाम लेख्न	प्रयोगात्मक कार्य छलफल कार्य परियोजना कार्य समूह कार्य अभ्यास कार्य	कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि सामग्रीहरू	१. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरेर २. व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन गरेर

क्र.सं.	विषयक्षेत्र	सिकाइउपलब्धि	विषयबस्तुको बिस्तृतिकरण	सिकाइ सहजीकरण विधी	सिकाइसामग्री	सिकाइमुल्यांकन	पाठ्यभार
१		<ul style="list-style-type: none"> - गाउँपालिकाको सामान्य परिचय - गाउँपालिकाको स्थल सम्पदाको परिचय - गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था बताउन - गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिकोनाम भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> १. गाउँपालिकाको परिचय सामान्य भौगोलिक अवस्था सहित गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजाति 	<ul style="list-style-type: none"> प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समाधान विधि अभ्यास विधि 	<ul style="list-style-type: none"> शिलालेख, ताम्रपत्र, ऐतिहासिक पक्ष समेटिएको मुद्रित तथा श्रव्यदृश्य सामग्री, शृङ्गारका सामग्री, विभिन्न जातजातिहरूको भेषभूषा, भाषा र विशेष खाद्य परिकार वा तिनका चित्र 	<ul style="list-style-type: none"> (क) निर्धारित विषयवस्तुको आधारमा मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर (ख) सिकाइ सहजीकरणका क्रममा छलफल (युगल, सामूहिक)मा सहभागिता समूह कार्यमा सक्रियताको अवलोकन तथा लेखाजोखा गरेर 	
२		<ul style="list-style-type: none"> - विहादी गाउँपालिकामा रहेका स्थानीय स्थल सम्पदाको परिचय दिन - वनजङ्गलको उपयोगिता बताउन, - माटोको उपयोगिता बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> १. विहादी गाउँपालिकामा रहेका स्थानीय स्थल सम्पदाको परिचय २. वनजङ्गलको उपयोगिता ३. माटोको उपयोगिता 	<ul style="list-style-type: none"> (प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि 	<ul style="list-style-type: none"> (क) सान्दर्भिक तस्बिर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री 		

३	<p>शिवपुरी धाम तथा गोल्याडिधामको धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्व बतान</p>	<p>१ शिवपुरी धाम तथा गोल्याडिधामको धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्व</p> <p>२ गुफा मन्दिरको धार्मिक महत्व</p> <p>३ अन्य विभिन्न धार्मिक स्थानहरू</p>	<p>प्रदर्शन विधि</p> <p>खोज विधि</p> <p>प्रश्नोत्तर विधि</p> <p>क्षेत्र भ्रमण विधि</p> <p>अनुसन्धान विधि</p> <p>समस्या समाधान विधि</p> <p>अभ्यास विधि</p>	<p>मेलापर्वका चित्र</p> <p>मठमन्दिरका चित्र</p> <p>सम्बन्धित स्थानका भिडियो</p> <p>मेलापर्व हुने स्थानहरू</p> <p>पर्यटकिय स्थलहरूका चित्र</p> <p>/ तस्बिर</p> <p>बस्तुहरूसंग सम्बन्धित श्रव्यदृश्य सामाग्रीहरू</p>	<p>प्रश्नोत्तर</p> <p>कक्षाकार्य</p> <p>एकाइपरिक्षा</p> <p>व्यबहारअबलोकन</p>	
४	<p>समाजका सबै जातजातिहरूलाई सम्मान गर्ने</p> <p>अन्य जातिहरूका पर्व मेला संस्कारमा सहभागी बनी सम्मान गर्ने</p> <p>एक अर्कामा आवश्यक पर्ने सहयोग आदानप्रदान गर्ने</p>	<p>१ समाजका सबै जातजातिहरूलाई सम्मान</p> <p>अन्य जातिहरूका पर्व मेला संस्कारमा सहभागी बनी सम्मान गर्ने</p> <p>एक अर्कामा आवश्यक पर्ने सहयोग आदानप्रदान गर्ने</p>	<p>प्रदर्शन विधि</p> <p>खोज विधि</p> <p>प्रश्नोत्तर विधि</p> <p>क्षेत्र भ्रमण विधि</p> <p>अनुसन्धान विधि</p> <p>समस्या समाधान विधि</p> <p>अभ्यास विधि</p>	<p>ग)विहादी</p> <p>गाउँपालिकाको ऐतिहासीकपक्ष समेटिएको गाउँपालिकाको मुद्रित तथा श्रव्यदृश्य सामग्री</p>		

५	<ul style="list-style-type: none"> - ब्यबसायिक रुपमा फलफूल र तरकारी खेति हुने स्थानहरु बताउन - अर्गानिक तरकारी, फलफूल, खेतिको सामान्य परिचय दिन - घरपालुवा जनवारको आहारा तथा स्वाभाव बताउन - पसुचौपायाहरु बस्ने स्थानको नाम र सरसफाई गर्ने तरिका बताउन - घरपालुवा पंक्षीको बासस्थान र आहार बताउन - हाम्रो समाजका मुख्य पेशाहरु बताउन 	<p>१. ब्यबसायिक रुपमा फलफूल र तरकारी खेति हुनेस्थानहरु</p> <p>२. अर्गानिक तरकारी, फलफूल, खेतिको सामान्य परिचय</p> <p>३. घरपालुवा जनवारको आहारा तथा स्वाभाव</p> <p>४. पसुचौपायाहरु बस्ने स्थानको नाम र सरसफाई गर्ने तरिका</p> <p>५. हाम्रो समाजका मुख्यपेशाहरु</p>	<p>घ) विभिन्न चित्र, जात जातिको बास्तबिक बस्तुको भेषभूषा, भाषा र विशेष खाद्य श्रव्यदृश्य सामग्री, परिकार भिडियो</p>	<p>कक्षाकार्य एकाइपरिक्षा ब्यबहारअबलोकन अनुभवसाहितलेखनअभ्यास अभ्यासकार्य</p>
---	--	---	---	--

सामाजिक शिक्षा

<p>६</p>	<p>- भूकम्पको परिभाषा दिन - भूकम्प आएको बेला सुरक्षित हुन गर्नुपर्ने उपायहरू अवलम्बन गर्न - झटपट झोलाको व्यवस्थापन गरी प्रयोग गर्न</p>	<p>१ भूकम्पको परिभाषा २ भूकम्प आएको बेला सुरक्षित हुन गर्नुपर्ने उपायहरू ३ झटपट झोलाको व्यवस्थापन</p>	<p>प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि</p>	<p>• प्रकोप अन्तर्गत बाढी, पहिरो, भूक्षय, भूकम्प, हुरीबतास, आगलागी, चट्याङ, सडक • बाढी, पहिरो, भूक्षय आदिको चित्र-पोस्टर • भूकम्पले घर भत्काएको अवस्थाको चित्र • श्रव्यदृष्य सामग्री लगायतका सुचना प्रविधि • प्राकृतिक वातावरण जस्तै वन, वन्यजन्तु, नदी, खोलानाला, ढुङ्गा, माटोचित्र • आफ्नो घर विरपरिका प्रकोप तथा विपद्को सूचि बनाउन लगाउने • आफूले देखेका-भोगेका प्रकोप तथा विपद्का घटनाहरूको नाम बताउन लगाउने । • वातावरणको अर्थ बताउन लगाउने • वातावरणको प्रकार उदाहरण सहित भन्न लगाउने</p>	<p>• प्रकोप अन्तर्गत बाढी, पहिरो, भूक्षय, भूकम्प, हुरीबतास, आगलागी, चट्याङ, सडक • बाढी, पहिरो, भूक्षय आदिको चित्र-पोस्टर • भूकम्पले घर भत्काएको अवस्थाको चित्र • श्रव्यदृष्य सामग्री लगायतका सुचना प्रविधि • प्राकृतिक वातावरण जस्तै वन, वन्यजन्तु, नदी, खोलानाला, ढुङ्गा, माटो चित्र • मानव निर्मित वातावरण जस्तै: खेतिपाती, वगैँचा, करेसावारी, पोखरी, कुवा, मानववस्ती, मन्दिर, गुम्वा, चैत्य, चर्च आदिको चित्र • श्रव्यदृष्य सामग्री लगायतका सुचना प्रविधि</p>	<p>• प्रकोप अन्तर्गत बाढी, पहिरो, भूक्षय, भूकम्प, हुरीबतास, आगलागी, चट्याङ, सडक • बाढी, पहिरो, भूक्षय आदिको चित्र-पोस्टर • भूकम्पले घर भत्काएको अवस्थाको चित्र • श्रव्यदृष्य सामग्री लगायतका सुचना प्रविधि • प्राकृतिक वातावरण जस्तै वन, वन्यजन्तु, नदी, खोलानाला, ढुङ्गा, माटो चित्र • मानव निर्मित वातावरण जस्तै: खेतिपाती, वगैँचा, करेसावारी, पोखरी, कुवा, मानववस्ती, मन्दिर, गुम्वा, चैत्य, चर्च आदिको चित्र • श्रव्यदृष्य सामग्री लगायतका सुचना प्रविधि</p>
----------	--	---	---	--	--	--

<p>७</p>	<p>टोल समुदायको सरसफाइमा सहभागी बन्न सही मात्रामा पानी पिउन परम्परागत स्थानीय खेलहरूमा सक्रिय सहभागी हुन</p>	<p>१ टोल समुदायको प्रदर्शन विधि सरसफाइमा सहभागी खोज विधि २ सही मात्रामा पानी प्रशोत्तर विधि पिउन क्षेत्र भ्रमण विधि ३ परम्परागत स्थानीय अनुसन्धान विधि खेलहरूमा सक्रिय समाधान सहभागी विधि अभ्यास विधि</p>	<ul style="list-style-type: none"> • भोजनको अर्थ • भोजन तालिका • भोजनको अर्थ लेखिएको चार्ट र भोजन तालिका देखाउँदै छलफल गर्ने • विद्यालयमा स्थानीय रुपमा पाइने अन्न, तरकारी, स्थानीय अन्न, फलफूल र तरकारीहरू, फलफुल तथा तरकारीको चार्ट • डण्डी, गट्टा • सरसफाइ र फोहरको चार्ट • खेल खेलेको भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> • भोजनको अर्थ भन्न र लेख्न लगाउने। • भोजनको आवश्यकता किन पर्छ सोच्ने। • दैनिक रुपमा घरमा प्रयोग गरिने भोजन तालिका बनाउन लगाउने। • सरसफाइको अर्थ र परिचय सोच्ने।
----------	--	---	---	--

२०७३ र २०७४

८	<p>- आफ्नो गाउँटोलमा सामाजिक संस्थाहरूको परिचय दिन</p> <p>- सामाजिक संस्थाहरूले समाजमा पुराएको योगदानबारे बताउन</p>	<p>१. आफ्नो गाउँटोलमा क्रियाशिल सामाजिक संस्थाहरूको परिचय</p> <p>२. सामाजिक संस्थाहरूले समाजमा पुराएको योगदान</p>	<p>प्रदर्शन विधि</p> <p>खोज विधि</p> <p>प्रश्नोत्तर विधि</p> <p>क्षेत्र भ्रमण विधि</p> <p>अनुसन्धान विधि</p> <p>समस्या समाधान विधि</p>	<p>प्रदर्शन विधि</p> <p>खोज विधि</p> <p>प्रश्नोत्तर विधि</p> <p>क्षेत्र भ्रमण विधि</p> <p>अनुसन्धान विधि</p> <p>समस्या समाधान विधि</p>		
९	<p>-कम्प्युटरको परिभाषा दिन</p> <p>- पेन्टुल्सको प्रयोगबाट आकारका चित्र कोर्न</p> <p>-किबोर्डमा आँलाको सही प्रयोग गर्न</p> <p>-सूचना प्रविधिका साधनहरूको नाम बताउन</p>	<p>१. कम्प्युटरको परिभाषा</p> <p>२. पेन्टुल्सको प्रयोगबाट विभिन्न आकारका चित्र</p> <p>३. किबोर्डमा आँलाको सही प्रयोग</p> <p>४. सूचना प्रविधिका साधनहरूको नाम</p>	<p>अभ्यास विधि</p> <p>प्रयोगात्मक कार्य</p> <p>छलफल कार्य</p> <p>परियोजना कार्य</p> <p>समूह कार्य</p> <p>अभ्यास कार्य</p>	<p>कम्प्युटर</p> <p>तथा सूचना प्रविधि सामग्रीहरू</p>	<p>१. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरेर</p> <p>२. व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन गरेर</p>	

कक्षा ४

क्र स	विषयक्षेत्र	सिकाइउपलब्धि	विषयबस्तुकोबिस्तृतिकरण	सिकाइ सहजीकरण विधी	सिकाइसामग्री	सिकाइमुल्यांकन	पाठ्यभार
१		गाउँपालिकाको क्षेत्रफल बताउन भौगोलिक अवस्थाहरू बताउन मुख्य जातीहरूको परिचय दिन गाउँपालिकामा बोलिने मुख्य भाषाहरू भन्नु गाउँपालिकामा बोलिने मुख्य भाषाहरू भन्नु आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण बारे जानकारी दिन	१ गाउँपालिकाको क्षेत्रफल २ भौगोलिक अवस्था ३ मुख्य जातीहरूको परिचय ४ गाउँपालिकामा बोलिने मुख्य भाषाहरू भन्नु आफ्नो गाउँ तथा वडाको नामकरण	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दीर्भिक चित्र वा नक्सा (ख) जातिगत पहिरन, खाद्य परिकार र पेसा झल्काउने सामग्री वा तिनका चित्र	१.विद्यार्थीका कार्यकलाप को निरीक्षण गरेर २.व्यक्तिगत रसामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गरेर ३.लिखित अभ्यास गराएर ४.हाजिरी जवाफ सञ्चालन गरेर ५.हिज्जे प्रतियोगिता सञ्चालन गरेर ६. प्रश्नोत्तर गरेर	

सिकाइको निष्कर्ष

२	<p>कालीगण्डकी नदीको सामान्य परिचय दिन काली गण्डकी नदीबाट विहादी गाउँपालिकालाई हुने फाइदाहरू बताउन विहादी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न खोलाहरूको बारेमा बताउन</p>	<p>१ कालीगण्डकी नदीको सामान्य परिचय २ कालीगण्डकी नदीबाट विहादी गाउँपालिकालाई हुने फाइदाहरू ३ विहादी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न खोलाहरू</p>	<p>प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि</p>	<p>(क) सान्दीर्भिक तस्बिर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री</p>	<p>क) सान्दीर्भिक चित्र वानक्सा (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री</p>
३	<p>रम्बादेवी मन्दिरको धार्मिक तथा ऐतिहासिक महत्व बताउन शितलगुफा गौरादेवी गुफा मन्दिरको बारेमा बताउन स्थानीय वडाहरूको नामकरण बारे बताउन</p>	<p>१ रम्बादेवी मन्दिरको धार्मिक तथा ऐतिहासिक २ शितलगुफा गौरादेवी गुफा मन्दिरको बारेमा ३ स्थानीय वडाहरूको नामकरण बारे जानकारी</p>	<p>प्रश्नोत्तर छलफल अबलोकन परियोजनाकार्य चित्रप्रदर्शन समुहकार्य अभिनय रङ्ग भर्न लगाउने</p>	<p>धार्मिक मेला पर्व, महोत्सव, स्थानिय पर्यटकीय गन्तव्य झल्किने चित्र पोस्टर / तस्बिर, भिडियो, प्रत्यक्ष अबलोकन, भ्रमण</p>	<p>कक्षाकार्य एकाइ परीक्षा प्रत्यक्ष सहभागिता अध्ययन भ्रमण प्रतिबेदन बिद्यार्थीको सिकाइ ब्यबहार अबलोकन</p>

४			<p>ब्राह्मण क्षेत्रीका विभिन्न संस्कारहरू पहिचान गर्ने जन्मपुर्णिमा दसैं तिहार तीजको धार्मिक तथा सामाजिक महत्ता बताउन ब्राह्मण क्षेत्रीहरू समुदायमा प्रसिद्ध भजन कर्तन सक्रिय रूपमा सहभागी हुन विहादीमा उनीहरूको बसाइबारे जानकारी दिन</p>	<p>ब्राह्मण क्षेत्रीका विभिन्न संस्कारहरू पहिचान गर्ने जन्मपुर्णिमा दसैं तिहार तीजको धार्मिक तथा सामाजिक महत्ता बताउन ब्राह्मण क्षेत्रीहरू समुदायमा प्रसिद्ध भजन कर्तन सक्रिय रूपमा सहभागी हुन विहादीमा उनीहरूको बसाइबारे जानकारी दिन</p>
			<p>१ ब्राह्मण क्षेत्रीका विभिन्न संस्कारहरू पहिचान गर्ने जन्मपुर्णिमा दसैं तिहार तीजको धार्मिक तथा सामाजिक महत्ता बताउन ब्राह्मण क्षेत्रीहरू समुदायमा प्रसिद्ध भजन कर्तन सक्रिय रूपमा सहभागी हुन विहादीमा उनीहरूको बसाइबारे जानकारी दिन</p>	
				<p>प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि</p>
				<p>(क) सान्दर्भिक तस्वीर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री</p>

	<p>कृषि र ब्यबसायिक फलफूल तरकारीको बारेमा जानाकारी दिन प्रमुख बालीनालीहरू लगाउने समय थाहा पाउन फलफूल तथा तरकारी खेति गर्ने सामान्य तरिका बताउन अर्गानिक फलफूल तरकारी खेतिको उपयोगिता भन्न खेतबारीको काम गर्ने सामान्य तरिकाहरू सिक्न ब्यबसाहिक रुपमा पालिने पंक्षीहरू चिन्न परिवारमा पशुपंक्षी पालनबाट आत्मनिर्भरताको लागि रोजगारी सृजना लगायतका कुरा सिक्न</p>	<p>१ कृषि र ब्यबसायिक फलफूल तरकारी २ प्रमुख बालीनालीहरू लगाउने समय ३ फलफूल तथा तरकारी खेति गर्ने सामान्य तरिका ४ अर्गानिक फलफूल तरकारी खेतिको उपयोगिता खेतबारीको काम गर्ने सामान्य तरिकाहरू ५ ब्यबसाहिक रुपमा पालिने पंक्षीहरू ६ परिवारमा पशुपंक्षीपालनबाट आत्मनिर्भरताको लागि रोजगारी सृजना ७ बाँस तथा निगालो प्रयोग बनाइने सामग्रीहरू डोका सुपो डालो</p>	<p>प्रश्नोत्तर छलफल अबलोकन परियोजनाकार्य चित्रप्रदर्शन क्षेत्रभ्रमण समुहकार्य अभिनय रङ्गभर्नलगाउने</p>	<p>विभिन्नसामाजिक सस्थाबाटप्रकासित गरिएकाभित्तेपात्रो, पत्रपत्रिका, बुलेटिन, पोस्टरपम्प्लेटलगाएत खोजिगरिपशुचौपाया, पंक्षीहरूपालिएकारसरुकु षितगरिएकासूचीहरू श्रब्यदृश्यसामाग्री,</p>	<p>प्रश्नोत्तर कक्षाकार्य एकाइ कार्य ब्यबहार अबलोकन बिद्यार्थीहरूको प्रत्यक्ष सहभागिता घरपरिवार र समुदायसंगको सहकार्य</p>
--	---	--	--	---	---

पशुपंक्षीपालनबाट आत्मनिर्भरताको लागि रोजगारी सृजना लगायतका कुरा सिक्न

<p>सडक दुर्घटनाबाट बच्न प्राकृतिक विपद तथा मानव सिर्जित विपदबारे जानकारी दिन</p>	<p>१ सडक दुर्घटना २ प्राकृतिक विपद तथा मानव सिर्जित विपद</p>	<p>प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि</p>	<p>•स्थानीयस्तरमा भएका प्रकोप/विपदका चित्र, वृत्तचित्र, श्रव्य दृष्यसामग्री लगायतका सुचना प्रविधि चित्र, पोस्टर, वरिपरि रहेका फोहोरमैला नकुहिने फोहोरबाट वनेका सामग्री, कम्पोस्ट गरिएको क्षेत्रको भ्रमण, श्रव्यदृष्य सामग्री</p>	<p>• आफुले देखेका, भोगेका प्राकृतिक प्रकोप=विपदको सुचिकरण गर्न लगाउने •मानव निर्मित प्रकोप=विपदको सुचिकरण गर्न लगाउने • बाढी, पहिरो, भूक्षय, भुकम्पको क्षति, आगलागी, सडक दुर्घटना आदिको</p>
--	--	---	--	---

सडक दुर्घटनाबाट बच्न प्राकृतिक विपद तथा मानव सिर्जित विपदबारे जानकारी दिन

७	<p>दिवाखाजाको आवश्यकता र महत्व बताउन व्यक्तिगत सामग्रीहरूको हिफाजत गर्न स्थानीय खेलहरूको अभ्यास गर्न परम्परागत चिकित्सा प्रणालीबारे सामान्य परिचय दिन</p>	<p>१ दिवाखाजाको आवश्यकता र महत्व २ व्यक्तिगत सामग्रीहरूको हिफाजत ३ स्थानीय खेलहरूको अभ्यास ४ परम्परागत चिकित्सा प्रणालीबारे सामान्य परिचय</p>	<p>प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि</p>	<p>• स्वस्थकर र अस्वस्थकर भोजनका चित्रहरू • सत्ने आसनका चित्रहरू • सफा र फोहर कक्षाकोठाक चित्र • स्वस्थकर र अस्वस्थकर भोजनका चित्रहरू • सत्ने आसनका चित्रहरू • सफा र फोहर कक्षाकोठाक चित्र</p>	<p>• स्वस्थकर र अस्वस्थकर भोजनका चित्रहरू • सत्ने आसनका चित्रहरू • सफा र फोहर कक्षाकोठाक चित्र</p>	
८	<p>आपमा वडाका जनप्रतिनिधीको नाम बताउन जनप्रतिनिधीले समाजमा खेलेको भुमिकाबारे जानकारी दिन</p>	<p>१ आपमा वडाका जनप्रतिनिधी २ जनप्रतिनिधीले समाजमा खेलेको भुमिका</p>	<p>प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि</p>	<p>(क) सान्दर्भिक तस्बिर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री</p>		

<p style="text-align: center;">१</p> <p style="text-align: right;">सूचना तथा संचार प्रविधि</p>	<p>-पेन्टिङ तथा टाइपिङ गर्न</p> <p>-वर्ड प्रोसेसिङको प्रोग्रामको सामान्य प्रयोग गर्न</p> <p>-इन्टरनेट प्रयोग हुने वेब ब्राउजरको पहिचान गर्न</p> <p>-सूचना प्रविधिका साधनहरूको काम बताउन</p>	<p>१ पेन्टिङ तथा टाइपिङ</p> <p>वर्ड प्रोसेसिङको प्रोग्रामको सामान्य प्रयोग</p> <p>२ इन्टरनेट प्रयोग हुने वेब ब्राउजरको पहिचान</p> <p>३ सूचना प्रविधिका साधनहरूको काम</p>	<p>प्रयोगात्मक कार्य</p> <p>छलफल कार्य</p> <p>परियोजना कार्य</p> <p>समूह कार्य</p>	<p>कम्प्युटर</p> <p>तथा सूचना प्रविधि</p> <p>सामग्रीहरू</p>	<p>१. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरेर</p> <p>२. व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन गरेर</p>
--	---	--	--	---	--

क्र स	बिषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयबस्तुको बिस्तृतिकरण	सिकाइसहजीकरण विधी	सिकाइसामग्री	सिकाइ मुल्यांकन	पाठ्यभार
१	हाम्रो गाउँपालिका	गाउँपालिकाको परिचय सहित सबै वार्डहरूको नाम भन्नु मुख्य जाति र मुख्यभाषाको बारेमा भन्नु गाउँपालिका भित्र रहेका मुख्य जातिहरू र तिनीहरूको रहनसहन बताउन स्थानीय महत्वका ठाउँहरूको नामाकरण बारे जानकारी दिन	१ गाउँपालिकाको परिचय सहित सबै वार्डहरूको नाम २ मुख्य जाति र मुख्यभाषा ३ गाउँपालिका भित्र रहेका मुख्य जातिहरू र तिनीहरूको रहनसहन ४ स्थानीय महत्वका ठाउँहरूको नामाकरण स्थानीय वडा पालिकाको काम	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) लोब तथा नक्साको प्रयोगगरी विहादी गाउँपालिकाको उचाइ, अक्षांश, देशान्तर बारेमा छलफल गराउने (ख) विहादी गाउँपालिकाको भूगोल, अक्षांश, देशान्तर तथा माटाको प्रकार समेटिएका विविध सामग्री	(क) उपलब्ध सामग्रीका आधारमा विहादी गाउँपालिकाको क्षेत्रफल पहिचान गरे नगरेका आधारमा लेखबोखा गर्ने (ख) प्रदर्शित नक्सा वा चित्र जस्तै गरी चित्र वा नक्सा कोरे नकोरेको अवलोकन गर्ने (ग) कोरिएको नक्सामा	

२	प्राकृतिक श्रोत र सम्पदा	प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिता बताउन विहादी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न बनजङ्गलहरू बनजङ्गलहरू पहिचान गर्न बनजङ्गलमा पाइने काठ दाउरा धाँस उपयोगता बताउन विहादी गाउँपालिकामा पाइने विभिन्न जडिबुटीहरू स्थानीय बनजङ्गलहरू पहिचान गर्न	१ प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिता २ विहादी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न बनजङ्गलहरू ३ बनजङ्गलमा पाइने काठ दाउरा धाँस ४ विहादी गाउँपालिकामा पाइने विभिन्न जडिबुटीहरू ५ स्थानीय बनजङ्गलहरू	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दर्भिक तस्वीर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	प्राकृतिक सम्पदाबाट मानिसले हुने फाइदाहरू भन्न लगाउने । जल सम्पदाको महत्व भन्न लगाउने विहादी गाउँपालिका भित्र रहेका खोला नदीहरूको नाम बताउन लगाउने ।
---	--------------------------	---	--	--	---	--

३	धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरू	लुङ्गकोट छापकोट खड्ककोट मन्दिरको धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकिय महत्व बताउन बच्छेश्वर तथा कोट मन्दिरको धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकिय महत्व बताउन	१ लुङ्गकोट छापकोट खड्ककोट मन्दिरको धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकिय महत्व २ बच्छेश्वर तथा कोट मन्दिरको धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकिय महत्व	प्रश्नोत्तर छलफल अबलोकन परियोजनाकार्य चित्रप्रदर्शन समूहकार्य अभिनय रङ्गभर्नलगाउने	धार्मिक मेला पर्व, महोत्सव, स्थानिय पर्यटकीय गन्तव्य झल्कने चित्र पोस्टर / तस्बिर, भिडियो, प्रत्यक्ष अबलोकन, भ्रमण	कक्षा कार्य एकाइ परीक्षा प्रत्यक्ष सहभागिता अध्ययन भ्रमण प्रतिबेदन बिद्यार्थीको सिकाइ ब्यबहार अबलोकन
---	--------------------------------------	---	--	---	--	--

४	सामाजिक संस्कार तथा मूल्यमान्यता	मगर समुदायको सामाजिक संस्कार बताउन मगर समुदायको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य जानकारी दिन मगर समुदायको सांगितिक क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागी हुन उनीरको बसाइबारे जानकारी दिन	१ मगर समुदायको सामाजिक संस्कार २ मगर समुदायको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य जानकारी ३ मगर समुदायको सांगितिक क्रियाकलापमा ४ उनीरको बसाइबारे	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दर्भिक तस्त्रि वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	कक्षाकार्य एकाइ परिक्षा प्रत्यक्ष सहभागिता अध्ययन भ्रमण प्रतिबेदन बिधार्थीको सिकाइ ब्यबहार अबलोकन
---	----------------------------------	--	---	--	--	--

५	कृषि, पशुपंक्षी, पेशाव्यवसाय	प्रमुख बालीनालीहरू र तिनका प्रकारहरूको जानाकारी दिन उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू बताउन ब्यबसायिक तरकारी बाट गर्न सकिने आमदानी प्रयोग गर्न घरपालुवा तथा जंगली जनावार बीचको भिन्नता बताउन पशुपालनबाट हुने फाइदा बताउन पंक्षी पालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन पंक्षी पालनमा परिवारलाई सघाउन पंक्षीपालनका फाइदा भन्नु	१ प्रमुख बालीनालीहरू र तिनका प्रकारहरूको जानाकारी उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू ३ ब्यबसायिक तरकारी बाट गर्न सकिने आमदानी प्रयोग ४ घरपालुवा तथा जंगली जनावार बीचको भिन्नता ५ पशुपालनबाट हुने फाइदा पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा ६ बाँस प्रयोग गरी डोको बनाउने तरिकाहरू परालबाट बनाइने सामग्रीहरू	प्रश्नोत्तर छलफल अबलोकन परियोजनाकार्य चित्रप्रदर्शन समुहकार्य अभिनय रङ्गभर्ना ; लगाउने	कृषि, पशुपंक्षी, पेशा व्यवसायसंग सम्बन्धित विभिन्न पत्रपत्रिकाहरू, पोस्टर, भित्तेपात्रो, बालीपात्रो, पम्प्लेट लेखरचनाहरू, श्रब्यदृश्य सामाग्री सम्बन्धित क्षेत्रका बास्तबिककबस्तुहरू	एकाइपरिक्षा कक्षाकार्य प्रत्यक्ष सहभागिता अध्ययन भ्रमण प्रतिबेदन बिद्यार्थीको सिकाइ ब्यबहार अबलोकन
---	------------------------------	--	--	--	--	--

६	प्रकोप तथा विपद ब्यबस्थापन	विहादी गाउँपालिकामा भित्र हुनसक्ने विपदहरू प्रति सचेत रहि यसबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अवलम्बन गर्न	१ विहादी गाउँपालिकामा भित्र हुनसक्ने विपदहरू प्रति सचेत रहि यसबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अवलम्बन	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	• स्थानीय स्तरमा भाएका प्रकोप-विपद् का चित्र, वृत्तचित्र	• आफुले देखेका, भोगेका प्राकृतिक प्रकोप/ विपद्को अनुभव लेख्न लगाउने • मानव निर्मित प्रकोप/ विपद्को अनुभव लेख्न लगाउने आफ्नो क्षेत्रका सम्भावित प्रकोप क्षेत्रको चार्ट पेपरमा नक्साङ्कन तयार पार्न लगाउन
---	----------------------------	---	--	--	--	---

७	स्वास्थ्य र खेलकुद	स्वास्थ्यकर खाना खान र पत्रु खाना समयमा सुत्ने र बस्ने तरिका बारेमा बताउन कक्षा कोठाको सरसफाइ योग, प्राणायाम, ध्यान सरसफाइ, भोजन ब्यायाम, स्थानिय खेलहरूमा सक्रिय सहभागी हुन	१ स्वास्थ्यकर खाना खान रपत्रुखाना समयमा सुत्ने र बस्ने तरिका २ कक्षा कोठाको सरसफाइ योग, प्राणायाम, ध्यान सरसफाइ, भोजन ब्यायाम, स्थानिय खेलहरूमा सक्रिय सहभागी	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	• विद्यालयमा ल्याइने-खाइने स्वस्थकर खाजाको सूचीको चार्ट • योग परिचय र पयोगीतार सावधानी सम्बन्धी पावरपोइन्ट ट स्लाइड, चार्ट र भिडियो	• प्राकृतिक खाजा ल्याए नल्याएको यकिन गर्ने • घरमा प्रयोग हुने प्राकृतिक खाना र कृत्रिम खानाको सूचि बनाउन लगाउने योग गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीहरू लेख
---	--------------------	--	---	--	---	--

८	व्यक्ति व्यक्तित्व र सामाजिक सस्था	विहादी गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका साहित्यिक कला संगीतमा योगदान पुराएका व्यक्तिहरूको परिचय दिन साहित्य कला संगीतमा क्रियाशिल संस्थाहरू बारे बताउन	१ विहादी गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका साहित्यिक कला संगीतमा योगदान पुराएका व्यक्तिहरूको परिचय ३ साहित्यिक कला संगीतमा क्रियाशिल संस्थाहरू	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दर्भिक तस्वीर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	
---	--	---	---	--	---	--

१	सूचना तथा संचार प्रविधि	-स्वतन्त्र टाइपिङ तथा स्वतन्त्र पेन्टिङ गर्न -वर्ड प्रोसिसडको प्रयोग गर्न र उपयोगिता बताउन -वेब ब्राउजरको प्रयोग गरी इन्टरनेटको सामान्य प्रयोग गर्न - एक्सेलको सामान्य प्रयोग गर्न -सूचना प्रविधिको महत्व बताउन	१ स्वतन्त्र टाइपिङ तथा स्वतन्त्र पेन्टिङ २ वर्ड प्रोसिसडको प्रयोग र उपयोगिता -वेब ब्राउजरको प्रयोग गरी इन्टरनेटको सामान्य प्रयोग ३ एक्सेलको सामान्य प्रयोग ४ सूचना प्रविधिको महत्व	प्रयोगात्मक कार्य छलफल कार्य परियोजना कार्य समूह कार्य	कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधि सामग्रीहरू	१. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरेर २. व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन गरेर
---	-------------------------	--	--	---	--	---

कक्षा ६

क्र स	बिषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयबस्तुको बिस्तृतिकरण	सिकाइ सहजीकरण विधी	सिकाइ सामग्री	सिकाइ मूल्यांकन	पाठ्यभार
१	हाम्रो गाउँपालिका	गाउँपालिकाको क्षेत्रफल सहित नक्शा कोर्न गाउँपालिकाको जनसंख्या वाईँगत वितरण भन्न गाउँपालिकाको संरचनाबताउन स्थानीय महत्वका ठाउँहरूको नामाकरण बारे जानकारी दिन	१ गाउँपालिकाको क्षेत्रफल सहित नक्शा २ गाउँपालिकाको जनसंख्या र वाईँगत वितरण गाउँपालिकाको संरचना ३ स्थानीय महत्वका ठाउँहरूको नामाकरण बारे जानकारी	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	क) स्थानीय स्रोत (पोखरी, सामुदायिक वन) (क) सान्दर्भिक चित्र वा नक्सा (ख) सूचना प्रविधि (ग) अन्य श्रव्यदृश्य सामग्री तथा मुद्रित सामग्री	मूल्यांकन १. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गरेर २. व्यक्तिगत र सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गरेर ३. प्रश्नोत्तर गरेर ४. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरेर ५. व्यवहारको निन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन गरेर ६. आत्म विश्वास पूर्ण स्पष्ट प्रस्तुति र अभ्यासलाई उपयोग तथा अभिलेखीकरण गरेर ७. प्रतिवेदन तयार गर्न लगाई त्यासको मूल्याङ्कन गर्न लगाएर	

२	प्राकृतिक श्रोत र सम्पदा	प्राकृतिक सम्पदाले मानविय जीवनमा पुगेको फाइदाहरु बताउन स्थानीय ढुङ्गाखानी तथा खनिज पदार्थहरु पहिचान गर्न	१ प्राकृतिक स्रोतको उपयोगिता २ विहादी गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न बनजङ्गलहरु ३ बनजङ्गलमा पाइने काठ दाउरा धौस ४ विहादी गाउँपालिकामा पाइने विभिन्न जडिबुटीहरु ५ स्थानीय बनजंगलहरु	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दर्भिक चित्र वा नक्सा (ख) सूचना प्रविधि (ग) अन्य श्रव्यदृश्य सामग्री तथा मुद्रित सामग्री	१. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गरेर २. व्यक्तिगत सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गरेर ३. प्रश्नोत्तर गरेर ४. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरेर ५. व्यवहारको निम्न अवलोकन र त्रिको अभिलेखन गरेर ६. आत्मविक्षामूर्ण स्पष्ट प्रभुति र अभ्यासलाई उपयोग तथा अभिलेखिकरण गरेर ७. प्रतिवेदन तयार गर्न लगाई मूल्याङ्कन गर्न लगाउने।
---	--------------------------	--	--	--	--	---

३	धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरू	स्थानिय धार्मिक मेलामहोत्सवको बारेमा बताउन एकादशी मेला माघेसक्रान्ती मेला लगायतका बारेमा जानकारी दिन	१ स्थानिय धार्मिक मेलामहोत्सवको बारेमा एकादशी मेला माघेसक्रान्ती मेला	प्रश्नोत्तर छलाफल अबलोकन परियोजनाकार्य चित्रप्रदर्शन समुहकार्य अभिनय रङ्गभर्ना ; लगाउने	एकाइ परिक्षा कक्षाकार्य प्रत्यक्ष सहभागिता अध्ययन भ्रमणप्र तिबेदन बिद्यार्थीको सिकाइ ब्यबहार अबलोकन	
---	--------------------------------------	--	---	---	---	--

४	सामाजिक संस्कार तथा मूल्यमान्यता	गुरुडको सामाजिक संस्कारबारे जानकारी लिन गुरुड समुदायको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य सामान्य जानकारी दिन गुरुड समुदायको सांगितिक क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागी हुन नेवा संस्कार तथा उनीहरूका जात्रा तथा मेलाबारे जानकारी दिन नेवार तथा गुरुडको विहादीमा बसाइबारे जानकारी दिन	१ गुरुडको सामाजिक संस्कार २ गुरुड समुदायको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य ३ गुरुड समुदायको सांगितिक क्रियाकलाप ४ नेवा संस्कार तथा उनीहरूका जात्रा तथा मेलाबारे जानकारी दिन ५ नेवार तथा गुरुडको विहादीमा बसाइ अवस्था	प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दीर्भिक तस्विर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	१. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गरे २. व्यक्तिगत सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गरे ३. प्रश्नोत्तर गरे ४. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरे ५. व्यवहारको निम्तर अवलोकन तिमको अभिलेखन गरे
---	----------------------------------	---	--	--	--	---

५	कृषि, पशुपंक्षी, पेशाव्यवसाय	-प्रमुख बालीनालीहरू र तिनका प्रकारहरूको जानकारी दिन उत्पादन हुने समय र अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू बताउन -व्यवसायिक तरकारी खेति र फलफूल खेति गर्न -व्यवसायिक तरकारी बाट गर्न सकिने प्रयोग गर्न	१ प्रमुख बालीनालीहरू र तिनका प्रकारहरूको जानकारी २ व्यवसायिक तरकारी खेति र फलफूल खेति व्यवसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्वदानी ३ बोटे माइतीहरूको परम्परागत पेशा माछापालन ४ माछापालनबाट दैनिक जीवनमा पुग्ने फाइदा ५ सिलाइ बुनाइ पेशा ६ सिलाइबुनाइ बाट दैनिक जीवनमा पुग्ने फाइदा	प्रश्नोत्तर छलफल अबलोकन परियोजनाकार्य चित्रप्रदर्शन समुहकार्य अभिनय रङ्गभर्ना ; लगाउने	कृषि, पशुपंक्षी, पेशा व्यवसायसंग सम्बन्धित विभिन्न पत्रपत्रिकाहरू, पोस्टर, भित्तेपात्रो, बालीपात्रो, पम्पलेट लेखरचनाहरू, श्रव्यदृश्य सामाग्री	एकाइपरिक्षा कक्षाकार्य प्रत्यक्ष सहभागिता अध्ययन भ्रमण प्रतिबेदन बिद्यार्थीको सिकाइ ब्यबहार अबलोकन
---	------------------------------	---	---	---	---	--

६	<p>प्रकोप तथा विपद ब्यवस्थापन</p>	<p>प्राकृतिक र कृतिम गुणभएको खाना विद्यालयमा खाजाको ब्यवस्थापनमा सहाभागी हुन जंक फुड तथा अन्य कमसल खालका खाना प्रति सचेत भइ तिनीहरूको प्रयोगलाई न्युनीकरण गर्न</p>	<p>१ प्राकृतिक र कृतिम गुणभएको खाना विद्यालयमा खाजाको ब्यवस्थापनमा सहाभागी २ जंक फुड तथा अन्य कमसल खालका खाना प्रति सचेत भइ तिनीहरूको प्रयोगलाई न्युनीकरण</p>	<p>छलफल विधि अवलोकन विधि प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि</p>	<p>चित्र, पोस्टर, चार्ट पेपर र श्रव्यदृष्यका सामग्री • चित्र, पोस्टर, श्रव्यदृष्य सामग्री, चार्ट पेपर</p>	<p>विपद्बोधि न्युनिकरण भनाले केवुनहुन्छ? • स्थानिय सामा प्रकोपबाट हुन मग्ने सम्भावित विपद्लाई न्युनिकरण गर्न विद्यार्थीलाई ३ वटा समुहमा विभाजन गरी पहिलो समूहलाई क्षेत्र छनोट, दोस्रो समूहलाई विद्यालयमा उलब्ध क्षेत्र अनुसाको कार्यहरु प्रत्येक विद्यार्थीलाई विद्यालयको वर्तमान अवस्था र हतियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रमको अवलोकन गर्ने</p>
---	---------------------------------------	--	---	---	---	--

<p>७</p>	<p>स्वास्थ्य र खेलकुद</p>	<p>प्राकृतिक रकृतिम गुणभएकोखाना विद्यालयमा खाजाको ब्यवस्थापनमा सहाभागी हुन जंक फुड तथा अन्य कमसल खालका खाजाको प्रयोगलाई न्युनीकरण</p>	<p>१ प्राकृतिक रकृतिम गुण भएकोखाना विद्यालयमा खाजाको ब्यवस्थापनमा सहाभागी २ जंक फुड तथा अन्य कमसल खालका खाजा प्रति सचेत भइ तिनीहरूको प्रयोगलाई न्युनीकरण</p>	<p>छलफल विधि अवलोकन विधि प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि</p>	<p>• रेशा, बोक्रा र चोकर हुने अन्न, फलफूल र तरकारीको वास्तविक वस्तु • प्राणायामको चार्ट, पोष्ट, भिडियो, पावरपोइन्ट स्लाइड फलफूल र तरकारी • रेशा, बोक्रा र चोकर हुने अन्न, फलफूल र तरकारीको वास्तविक वस्तु • प्राणायामको चार्ट, पोष्ट, भिडियो, पावरपोइन्ट स्लाइड</p>	<p>• रेसादार खाना, बोक्रा भएको खाने कुरा र चोकरको के महत्व छ लेख। • प्राणायामको अर्थ र महत्व लेख। • प्राणायामको अभ्यास गर्न लगाइ अवलोकन गर्ने।</p>
----------	---------------------------	---	--	---	---	--

८	व्यक्ति व्यक्तित्व र सामाजिकसस्था	<p>- विहादी गाउँपालिकको पुरानो शैक्षिक संस्थाहरु बारे जानकारी प्राप्त गरी त्यसबाट पुगेको फाइदा बताउन</p> <p>- विहादी समाजको विकासमा क्रियाशिल सामाजिक संस्थाहरुबारे जानकारी दिन</p>	<p>१. विहादी गाउँपालिकको विकासमा क्रियाशिल सामाजिक संस्था</p> <p>२. विहादी समाजको विकासमा</p>	<p>प्रदर्शन विधि</p> <p>खोज विधि</p> <p>प्रश्नोत्तर विधि</p> <p>क्षेत्र भ्रमण विधि</p> <p>अनुसन्धान विधि</p> <p>समस्या समाधान विधि</p> <p>अभ्यास विधि</p>	<p>चित्र, पोस्टर, चार्ट पेपर र श्रव्यदृष्यका सामग्री</p> <ul style="list-style-type: none"> • चित्र, पोस्टर, श्रव्यदृष्य सामग्री, चार्ट पेपर 	<p>१. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गरेर</p> <p>२. व्यक्तिगत र सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गरेर</p> <p>३. प्रश्नोत्तर गरेर</p> <p>४. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरेर</p> <p>५. व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन गरेर</p>	
---	-----------------------------------	---	---	---	---	--	--

९	सूचना तथा संचारप्रविधि	-कम्प्युटर सफ्टवेयर (सिष्टम तथा एप्लिकेशन सफ्टवेयर) को परिभाषा दिन -एक्सेलको दैनिक क्रियाकलापमा उपभोग गर्न -वेबसाइट वेबपेजबारे परिचित भइ यसको उपयोगिता बारे बताउन -सामाजिक सञ्जालका बारे परिचित बनी यसले समाजमा पार्ने प्रभाव बताउन	१ कम्प्युटर सफ्टवेयर (सिष्टम तथा एप्लिकेशन सफ्टवेयर) को परिभाषा २ एक्सेलको दैनिक क्रियाकलापमा उपभोग ३ वेबसाइट वेबपेज र यसको उपयोगिता ४ सामाजिक सञ्जाल र यसले समाजमा पार्ने प्रभाव	प्रयोगात्मक कार्य छलफल कार्य परियोजना कार्य समूह कार्य	कम्प्युटर तथा सूचना सामग्रीहरु	१. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरेर २. व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र लिनको अभिलेखन गरेर	
---	------------------------	--	--	---	--------------------------------	---	--

कक्षा ७

क्रस	बिषयक्षेत्र	सिकाइउपलब्धि	विषयबस्तुको बिस्तृतिकरण	सिकाइ सहजीकरण विधी	सिकाइ सामग्री	सिकाइ मूल्यांकन	पाठ्यभा
१	हाप्रो गाउँपालिका	गाउँपालिकाको क्षेत्रफलसहित नक्शाकोर्न गाउँपालिकाको जनसंख्या र वार्डगत वितरण पालिकाको उमेरगत जनसंख्या वितरण गाउँपालिकाको विहादी गाउँपालिकाको नामाकरण बारे बताउन	१ गाउँपालिकाको क्षेत्रफल सहित नक्शा २ गाउँपालिकाको जनसंख्या र वार्डगत वितरण ३ पालिकाको उमेरगत जनसंख्या वितरण ४ गाउँपालिकाको संरचना ५ विहादी गाउँपालिकाको नामाकरण ६ स्थानीय कार्यपालिका	छलफल विधि अवलोकन विधि प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दर्भिक तस्बिर वा चित्र (ख) श्रव्यदृश्य सामग्री	सिकाइ मूल्यांकन १. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गर्ने, २.व्यक्तिगत र सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गर्ने, ३. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गर्ने, ४. प्रतिवेदन तयार गर्न लगाई त्यसको मूल्याङ्कन गर्ने	

२	प्राकृतिक श्रोत र सम्पदा	विश्वको ठूलो शिला शालिग्रामको परिचय दिन शालिग्रामको प्राकृतिक एवं धार्मिक महत्व बताउन	विश्वको ठूलो शिला शालिग्रामको परिचय दिन शालिग्रामको प्राकृतिक एवं धार्मिक महत्व बताउन	छलफल विधि अवलोकन विधि प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्नोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	(क) सान्दर्भिक चित्र वा नक्सा (ख) सूचना प्रविधि (ग) अन्य श्रव्यदृश्य सामग्री तथा मुद्रित सामग्री	१. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गरेर २. व्यक्तिगत र सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गर्ने ३. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गर्ने
---	-----------------------------	--	--	--	---	--

३	धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरु	विहादी गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरुको इतिहास र उनीहरुको बसोबास बारे जानकारी	१ विहादी गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरुको इतिहास र उनीहरुको बसोबास बारे जानकारी	प्रश्रोउत्तर छलफल अवलोकन परियोजनाकार्य चित्रप्रदर्शन समूहकार्य अभिनय	(क) सान्दर्भिक चित्र (ख) सूचना प्रविधि (ग) अन्य श्रव्यदृश्य सामग्री तथा मुद्रित सामग्री	एकाइपरिक्षा कक्षाकार्य प्रत्यक्ष सहभागिता अध्ययन भ्रमण प्रतिवेदन बिधार्थीको सिकाइ ब्यबहार अवलोकन
४	सामाजिक संस्कार तथा मूल्यमान्यता	दलित तथा कुमाल बोटे माझीको सामाजिक संस्कार कुमाल बोटे माझीहरुको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य जानकारी दलित समुदायको परम्परागत मान्यतालाई सम्मान उनीहरुको विहादीमा बसाइबारे जानकारी दिन	१ दलित तथा कुमाल बोटे माझीको सामाजिक संस्कार २ कुमाल बोटे माझीहरुको कला भाषा संस्कृतिको सामान्य जानकारी ३ दलित समुदायको परम्परागत मान्यतालाई सम्मान ४ उनीहरुको विहादीमा बसाइ	छलफल विधि अवलोकन विधि प्रदर्शन विधि खोज विधि प्रश्रोत्तर विधि क्षेत्र भ्रमण विधि अनुसन्धान विधि समस्या समाधान विधि अभ्यास विधि	क) सान्दर्भिक चित्र (ख) सूचना प्रविधि (ग) अन्य श्रव्यदृश्य सामग्री तथा मुद्रित सामग्री	१. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गरेर २. व्यक्तिगत र सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गरेर ३. प्रश्रोत्तर गरेर ४. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गरेर ५. व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन गरेर

५	कृषि , पशुपंक्षी, पेशा व्यवसाय	प्रमुख बालीनालीहरू प्रकार सहितको व्याख्या गर्न मुख्यबालीनालीहरू उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू बताउन व्यबसायिक तरकारी खेति र फलफूल खेति गर्न व्यबसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्दानी प्रयोग गर्न घरपालुवा तथा जंगली जनावार बीचको भिन्नता बताउन पशुपालनबाट हुने फाइदा बताउन पंक्षी पालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन पंक्षी पालनमा परिवारलाई सघाउन	१ प्रमुख बालीनालीहरू प्रकार २ मुख्य बालीनालीहरू उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने समय र तरिकाहरू ३ व्यबसायिक तरकारी खेति र फलफूल खेति व्यबसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्दानी ४ घरपालुवा तथा जंगली जनावार बीचको भिन्नता पशुपालनबाट हुने फाइदा ५ पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा पंक्षी पालनका फाइदा परिवारका मुख्य पेशाहरू ६ स्थानिय पेसाको बर्गिकरण ७ कृषि औजारहरू अर्चाउने आरनहरू	प्रश्नोत्तर छलफल अबलोकन परियोजनाकार्य चित्रप्रदर्शन समूहकार्य अभिनय रङ्गभर्ना ; लगाउने	कृषि , पशुपंक्षी, पेशा व्यवसायसंग सम्बन्धित विभिन्न पत्रपत्रिकाहरू , पोस्टर, भित्तेपात्रो, बालीपात्रो, पम्प्लेट लेखरचनाहरू, श्रव्यदृश्यसामग्री सम्बन्धित क्षेत्रका बास्तबिकबस्तुहरू	एकाइ परिक्षा कक्षाकार्य प्रत्यक्ष सहभागिता अध्ययन भ्रमण प्रतिबेदन बिधार्थीको सिकाइ ब्यबहार अबलोकन
---	--------------------------------------	--	--	---	--	---

<p>प्रकोप तथा विपद व्यवस्थापन</p>	<p>जोखिम न्युनीकरण बारे परिचिति बनी जोखिमम न्युनीकरणका उपायहरु अवलम्बन गर्न आफ्नो घरको लागि आवस्यक पर्ने प्राथमिक उपचारका सामग्री तयार पार्ने</p>	<p>१ जोखिम न्युनीकरण बारे परिचिति बनी जोखिमम न्युनीकरणका उपायहरु अवलम्बन प्राथमिक उपचार</p>	<p>प्रश्नोत्तर, छलफल, अबलोकन, परियोजना कार्य, चित्रप्रदर्शन, समुहकार्य, प्रदर्शन</p>	<p>lɪrɔ, kɪʃ:6/, jɪʃlɪrɔ, em6k6 emʃɪnf, kɪʃɪɪds pkrɪʃf ɔfwɪ'e't ;fdɪʊl • ɡd'ɪɡf xɪ/t lɪʃBfɪnosfɪ af/ɪdf lɪrɔ, kɪʃ:6/, >Job[ɪo ;fdɪʊl, rɪʃ6 { k]k/</p>	<p>•विपदजोखिम न्युनीकरणका उपायहरु सूचि बनाउन लगाउने • घरमा राखिने झटपट झोला बनाउन लगाउने • आफ्नो घरको लागि तयार पारिने प्राथमिक उपचारका सामग्री तयार पारि कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने</p>
---	---	---	--	--	--

७	स्वास्थ्य र खेलकुद	<p>- सहीमात्रामा पानी पिउने - सन्तुलित भोजनबारे परिचित भइ यसको सहि प्रयोग गर्न</p> <p>- परस्परगत उपचार पद्धति बारे सामान्य जानकारी दिन</p> <p>- व्यायाम तथा योगा गर्न</p>	<p>१ पानी पिउने सहीमात्रा र तरिका, सन्तुलित भोजनबारे परिचित भइ यसको सहि प्रयोग</p> <p>२ परस्परगत उपचार पद्धति बारे सामान्य जानकारी</p> <p>३ योगा पद्धति</p>	<p>अभ्यास, छलफल, अबलोकन, परियोजना कार्य, चित्रप्रदर्शन, समुहकार्य, जोडी कार्य</p>	<p>व्यायाम र योगासनको पोष्टरहरु सकारात्मक सोचसम्बन्धी पावर प्वाइन्ट स्लाइड तथा भिडियो सामग्री</p>	<p>व्यायाम गर्न लगाइ अबलोकन गर्ने ध्यान कति प्रकारका हुन्छन्? सोध्ने दैनिक जीवनमा ध्यानको महत्व लेख्न लगाउने एक दिनमा खाने खानाका नामहरुको सुचि बनाउन लगाउने</p>
---	--------------------	---	---	---	---	--

८	व्यक्ति व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	पालिकामा क्रियाशिल सामाजिक संघसंस्थाको महत्व बारे जानकारी दिन विहादी गाउँपालिकाका ऐतिहासिक व्यक्तित्वहरूको परिचय दिन स्थानीय क्षेत्रमा योगदान पुराएका व्यक्तिहरूलाई पहिचान गर्न ।	१ पालिकामा क्रियाशिल सामाजिक संघसंस्थाको महत्व २ विहादी गाउँपालिकाका ऐतिहासिक व्यक्तित्वहरू स्थानीय क्षेत्रमा योगदान पुराएका व्यक्तिहरू	प्रश्नोत्तर, छलफल, अवलोकन, परियोजना कार्य, चित्रप्रदर्शन, समुहकार्य, प्रदर्शन	-सामाजिक संस्थाहरूको सूचि -ऐतिहासिक व्यक्तिकरुको तस्बिर -उनीहरूले गरेको योगदानको भिडियो	-सामाजिक संस्थाहरूको सूचि बनाउन लगाउने -सामाजिक संस्थाहरूले पुराएको योगदानको परियोजना कार्य गर्न लगाउने - ऐतिहासिक व्यक्तिकरुको योगदान बारे अनुच्छेद लेख्न लगाउने
---	---	--	--	---	--	---

९	सूचना तथा संचार प्रविधि	- प्रिजेन्टेशन सफ्टवेयरको सामान्य प्रयोग - इमेलको सामान्य प्रयोग गर्न - इन्टरनेटमा सर्च इन्जिनको प्रयोग गरी आफूलाई आवश्यक पर्ने विषयवस्तुको खोजी गर्न - कम्प्युटर ग्राफिक्सबारे परिचित यसमा प्रयोग हुने सफ्टवेयरहरू पहिचान गर्न - सामाजिक सञ्जालको शिक्षामा उपभोग गर्न	१ प्रिजेन्टेशन सफ्टवेयरको सामान्य प्रयोग २ इमेलको सामान्य प्रयोग ३ इन्टरनेटमा सर्च इन्जिनको प्रयोग ४ कम्प्युटर ग्राफिक्स यसमा प्रयोग हुने सफ्टवेयरहरू ५ सामाजिक सञ्जालको शिक्षामा उपभोग	प्रयोगात्मक कार्य छलफल कार्य परियोजना कार्य समूह कार्य	कम्प्युटर मोबाइल तथा सूचना प्रविधिका सामग्रीहरू	-पावरपोइन्टको प्रयोग गरी सामान्य प्रिजेन्टेशन तयार गर्न लगाउने -इमेलको प्रयोग गरी पत्राचार गर्न लगाउने -एडबफोटोसफको कार्य र यसमा प्रयोग हुने टुल्सको नाम लेख्न लगाउने -फेसबुक ट्विटर युट्युबले सिकाइमा पुराणको योगदान उल्लेख गर्न लगाउने
---	-------------------------	--	---	---	--	---

कक्षा: ८

क्रस	बिषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयबस्तुको बिस्तृतिकरण	सिकाइसहजीकरण विधी	सिकाइ सामग्री	सिकाइ मुल्यांकन	पाठ्यभार
१	हाम्रो गाउँपालिका	<ul style="list-style-type: none"> - गाउँपालिकाको क्षेत्रफल सहित नक्शा कोर्न - वार्ड विभाजन सहित छिमेकी पालिकाको सिमाना बताउन - गाउँपालिकाको जातिगत जनसंख्या तथा मुख्य भाषासंस्कृतिको विवरण बताउन - पालिकाको उमेरगत जनसंख्या वितरण प्रभाव भन्न - गाउँपालिकाको संरचना बताउन - प्रशासनिक संरचना बताउन - स्थानीय न्याय पालिकाको काम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> १ गाउँपालिकाको क्षेत्रफल सहित नक्शा २ वार्ड विभाजन सहित छिमेकी पालिकाको सिमाना ३ गाउँपालिकाको जातिगत जनसंख्या तथा मुख्य भाषासंस्कृतिको विवरण ४ पालिकाको उमेरगत जनसंख्या वितरण र प्रभाव ५ गाउँपालिकाको संरचना बताउन प्रशासनिक संरचना स्थानीय न्याय पालिका 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तर, छलफल, अवलोकन, परियोजना कार्य, चित्रप्रदर्शन, समुहकार्य, प्रदर्शन 	<ul style="list-style-type: none"> श्रव्यदृश्य सामग्री तथा मुद्रित सामग्री सान्दर्भिक चित्र वा नक्सा 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहको व्यवस्थापिका र कार्यपालिका अवलोकन १. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गर्ने २. व्यक्तिगत र सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गर्ने ३. क्रशकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गर्ने ४. व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन गर्ने ५. आत्मविश्वासपूर्ण स्पष्ट प्रस्तुति र अभ्यासलाई उपयोग तथा अभिलेखिकरण गर्दै प्रतिवेदन तयार गर्न लगाई त्यासको मूल्याङ्कन गर्ने 	

<p>२ प्राकृतिक स्रोत र सम्पदा</p>	<p>- विहादी गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वनहरू पहिचान गर्न - स्थानीय स्तरमा पाइने वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गीहरू पहिचान गर्न - विहादी गाउँपालिकाका प्राकृतिक सम्पदाको विशेषताहरू बर्णन गर्न</p>	<p>विहादी गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वनहरू पहिचान गर्न स्थानीय स्तरमा पाइने वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गीहरू चित्रप्रदर्शन, पहिचान गर्न विहादी गाउँपालिकाका प्राकृतिक सम्पदाको विशेषताहरू बर्णन गर्न</p>	<p>प्रश्रोउत्तर, छलफल, अबलोकन, परियोजना कार्य, चित्रप्रदर्शन, समुहकार्य,</p>	<p>(क) सान्दीभिक चित्र वा नक्सा (ख) सूचना प्रविधि (ग) अन्य श्रव्यदृश्य सामग्री तथा मुद्रित सामग्री</p>	<p>१. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गर्ने, २. व्यक्तिगत र सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गर्ने, ३. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गर्ने, आदि।</p>
<p>३ धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरू</p>	<p>- पालिका भित्र प्यारग्लाइडिङ र्यापिड जस्ता साहसिक पर्यटनको सम्भाव्यता बताउन - पालिका भित्रका अन्य धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्त्वका विषयवस्तुहरू पहिचान गर्न</p>	<p>१ पालिकाभित्र प्यारग्लाइडिङ र्यापिड जस्ता साहसिक पर्यटनको सम्भाव्यता २ पालिका भित्रका अन्य धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्त्वका विषयवस्तुहरू</p>	<p>प्रश्रोउत्तर छलफल अवलोकन परियोजनाकार्य चित्रप्रदर्शन समुहकार्य अभिनय</p>	<p>श्रव्यदृश्य सामग्री तथा मुद्रित सामग्री सान्दीभिक चित्र</p>	<p>एकाइ परिक्षा कक्षाकार्य प्रत्यक्ष सहभागिता अध्ययन भ्रमण प्रतिबेदन बिद्यार्थीको सिकाइ ब्यबहार अबलोकन</p>

४	सामाजिक संस्कार तथा मूल्यमान्यता	<ul style="list-style-type: none"> - सामाजिक सहिष्णुताको महत्व बताउन - विभिन्न जातजातिहरूको अन्तर सम्बन्धबारे जानकारी दिन - पालिका भित्र बसोबास गर्ने फरकफरक जातिहरूमा हुने समान सामाजिक क्रियाकलापहरू पहिचान गर्न 	<ol style="list-style-type: none"> १ सामाजिक सहिष्णुता २ विभिन्न जातजातिहरूको अन्तर सम्बन्धबारे जानकारी जानकारी भित्र बसोबास गर्ने फरकफरक जातिहरूमा हुने समान सामाजिक क्रियाकलापहरू पहिचान 	<ol style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तर, छलफल, अबलोकन, परियोजना कार्य, चित्रप्रदर्शन, समुहकार्य, समुहकार्य, 	<p>श्रव्यदृश्य सामग्री तथा मुद्रित सामग्री</p> <p>सान्दर्भिक चित्र</p>	<ol style="list-style-type: none"> १. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गर्ने, २. व्यक्तिगत र सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गर्ने, ३. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गर्ने
५	कृषि, पशुपंक्षी, पेशाव्यवसाय	<ul style="list-style-type: none"> - प्रमुख बालीनालीहरू प्रकारसहिरको व्याख्या गर्न - मुख्यबालीनालीहरू उत्पादन हुने समय अनि भित्राउने तरिकाहरू बताउन - ब्यबसायिक तरकारी खेति र फलफुल खेति गर्न - ब्यबसायिक तरकारीबाट गर्न सकिने आम्दानी प्रयोग गर्न - पशुपालनबाटहुनेफाइदाबताउन - पंक्षीपालन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा बताउन - पंक्षी पालनमा परिवारलाई सघाउन - पंक्षी पालनका फाइदा भन्न - स्थानिय पेसाको बर्गिकरण गर्न 	<ol style="list-style-type: none"> १ स्थानिय कुमाल जातिहरूको परम्परागत पेशा भाँडा २ माटाको भाडाँ बनाउने ३ व्यावसायिक जीवन ४ सिलाइ बनाइ क्रियाकलाप 	<ol style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तर छलफल अवलोकन परियोजनाकार्य चित्रप्रदर्शन समुहकार्य अभिनय रङ्गभर्न; लगाउने 	<p>कृषि, पशुपंक्षी, पेशाव्यवसायसंग सम्बन्धित विभिन्न पत्रपत्रिकाहरू, पोस्टर, भित्तेपात्रो, बालीपात्रो, पम्प्लेट</p> <p>लेखरचनाहरू, श्रब्य दृश्य सामग्री सम्बन्धित क्षेत्रका बास्तीबिक बस्तुहरू</p>	<p>एकाइपरिक्षा कक्षाकार्य प्रत्यक्षसहभागिता अध्ययन भ्रमण प्रतिबेदन</p> <p>बिद्यार्थीको सिकाइ ब्यबहार अबलोकन</p>

<p>६ प्रकोप तथा विपद ब्यबस्थापन</p>	<p>- विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय अपनाउन। - झटपट झोलामा सामग्रीहरूको व्यवस्थापन गर्न। - सामान्य घाउ चोटपटक लागेमा प्राथमिक उपचार गर्न।</p>	<p>१ विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय अपनाउन झटपट झोलाको प्रयोग ३ प्राथमिक उपचार</p>	<p>प्रश्नोत्तर, छलफल, अवलोकन, परियोजना कार्य, चित्रप्रदर्शन, स मु ह क र्थ , अभियानय</p>	<p>• चित्र, पोस्टर, वृत्तचित्र, झटपट झोला, प्राथमिक उपचारका आधारभुत सामग्री</p>	<p>• विपद्जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू सूचि बनाउन लगाउने • घसमा राखिने झटपट झोला बनाउन लगाउने • आमो धको लागि तयार पारिने प्राथमिक उपचारका सामग्री तयार पारि कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्ने।</p>
<p>७ स्वास्थ्य र खेलकुद</p>	<p>- अम्लीय र क्षारीय गुण भएको खानाहरू विभेदीकरण गर्न - ब्यायामको परिचय दिन - सकारात्मक सोच र चरित्र निर्माण गर्न - ध्यानको परिचय दिन - योगाभ्यासको महत्व बताइ अभ्यास गर्न</p>	<p>१ अम्लीय र क्षारीय गुण भएको खानाहरू विभेदीकरण २ ब्यायामको परिचय दिन ३ सकारात्मक सोच र चरित्र निर्माण ध्यानको परिचय दिन ४ योगाभ्यासको महत्व बताइ अभ्यास ५ सूर्य नमस्कारकारम</p>	<p>प्रश्नोत्तर, छलफल, अवलोकन, परियोजना कार्य, चित्रप्रदर्शन, समुहकार्य, खेल</p>	<p>• सात्विक, राजसिक र तामसिक गुण भएको खानाको सूचि बनाउन, भन्न र लेख्न लगाउने • सात्विक, राजसिक र तामसिक गुण भएको खानाका प्रभाव भन्न/लेख्न लगाउने योगाशनका विभिन्न प्रकारहरूको अभ्यासको अवलोकन गर्ने</p>	<p>• सात्विक, राजसिक र तामसिक गुण भएको खानाको सूचि बनाउन, भन्न र लेख्न लगाउने • सात्विक, राजसिक र तामसिक गुण भएको खानाका प्रभाव भन्न/लेख्न लगाउने योगाशनका विभिन्न प्रकारहरूको अभ्यासको अवलोकन गर्ने</p>

<p>८</p> <p>व्यक्ति व्यक्तित्व र सामाजिक सस्था</p>	<p>- गाउँपालिकाका विहादी गाउँपालिका उपाध्यक्ष एवं कार्यपालिका सदस्यहरु सँग परिचित भइ उनीहरुको भूमिका बताउन विकास निर्माणमा पालिकाले पुराएको योगदान बताउन</p>	<p>१ गाउँपालिकाका विहादी गाउँपालिका उपाध्यक्ष एवं कार्यपालिका सदस्यहरु सँग परिचित भइ उनीहरुको भूमिका विकास निर्माणमा पालिकाले पुराएको योगदान</p>	<p>प्रश्नोत्तर, छलफल, अबलोकन, परियोजना कार्य, चित्रप्रदर्शन, समुहकार्य,</p>	<p>श्रव्यदृश्य सामग्री तथा मुद्रित सामग्री सान्दर्भिक चित्र</p>	<p>१. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गर्ने, २. व्यक्तिगत र सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गर्ने, ३. कक्षाकार्य तथा परियोजना कार्यको परीक्षण गर्ने, आदि</p>
<p>९</p> <p>सूचना तथा संचार प्रविधि</p>	<p>- मोबाइल एप्लिकेशनको प्रयोग गरी सिकाइमा प्रभावकारी उपभोग गर्न सिकाइमा आइसिटीको प्रयोग गरी आफ्नो सिकाइमा गुणस्तरियत ल्याउन</p> <p>- साइबर नीतिबारे परिचित सूचना प्रविधीको उचित प्रयोग गर्न</p> <p>- एडबफोटोसफको सामान्य प्रयोग गर्न</p>	<p>मोबाइल एप्लिकेशनको प्रयोग गरी सिकाइमा प्रभावकारी सिकाइमा आइसिटीको प्रयोग र सिकाइमा गुणस्तरियता साइबर नीति र सूचना प्रविधीको उचित प्रयोग एडबफोटोसफको सामान्य प्रयोग</p>	<p>प्रश्नोत्तर, छलफल, प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य, समुहकार्य,</p>	<p>मोबाइल कम्प्युटर भिडियोहरु चित्र आदी</p>	<p>विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गर्ने । फोटोसफको प्रयोग गरी फोटो सम्पादन गर्न लगाउने । सिकाइमा प्रयोग हुने मोबाइल एप्स प्रस्तुत गर्न लगाउने</p>

१० स्थानीय पाठ्यक्रमको विषय क्षेत्र र पाठ्यभार विवरण

क्रस	क्षेत्र	पाठ्यभार		
		कक्षा १-३	कक्षा ४-५	कक्षा ६-८
१)	हाम्रो गाउँपालिका	३०	२०	२२
२)	प्राकृतिक श्रोत र सम्पदा	१६	१५	१५
३)	धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीयस्थलहरू	१५	१५	१२
४)	सामाजिक संस्कार तथा मूल्यमान्यता	१५	१२	१२
५)	कृषि, पशुपंक्षी, पेशाव्यवसाय	१५	१८	२१
६)	प्रकोप तथा विपद ब्यबस्थापन	१०	८	८
७)	स्वास्थ्य र खेलकुद	१२	१०	१०
८)	व्यक्ति व्यक्तित्व र सामाजिक सस्था	१०	८	८
९)	सूचना तथा संचार प्रविधि	२०	२२	२०
जम्मा		१६०	१२८	१२८

११. सिकाई सहजिकरण प्रक्रिया यस पाठ्यक्रमलाई विद्यालयमा विद्यार्थीहरूबीच प्रभावकारी सहजीकरण गर्न देहायका विधिहरू सान्दर्भिक हुनेछन ।

क) छलफल विधि	ख) प्रश्नोत्तर विधि
ग) अवलोकन विधि	घ) क्षेत्र भ्रमण विधि
ङ) प्रदर्शन विधि	च) खेल विधि
छ) खोज विधि	ज) अनुसन्धान विधि
झ) समस्या समाधान विधि	ञ) अभ्यास विधि
ट) जिक्सअ बिधि	

१२. विद्यार्थी मूल्याङ्कन

- प्राथमिक तहमा निर्माणात्मक/सुधारात्मक मूल्याङ्कन पद्धतिका आधारमा विद्यार्थीको सिकाइलाई सुनिश्चित गरिने भएकोले यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन र विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पनि यसलाई अनुशरण गरिने छ ।
- स्थानीय विषयको पठनपाठनद्वारा विद्यार्थीहरूले गरेर, अवलोकन गरेर सिकने भएकोले नियमित सहभागीता, हौसला प्रदान गर्ने र प्राप्त प्रतिवेदनको आधारमा मूल्याङ्कन गरिने छ ।
- प्रत्येक विद्यार्थीको कार्य सञ्चयिका ९ एचतायप्यि० फाईल रहनेछ र त्यसभित्र विद्यार्थीको

कक्षा कार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धी परीक्षा, व्यवहारिक परिवर्तन, अवलोकन, हाजिरी, सामुहिक कार्यमा सक्रियताका अभिलेख रहनेछ र त्यस आधारमा मूल्याङ्कन गरिने छ ।

आधारभूत तह कक्षा ४-५ र कक्षा ६-८ को मूल्यांकन प्रक्रिया

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भएनभएको सुनिश्चित गर्न निर्माणात्मक र निणयात्मक मूल्याङ्कन अवलम्बन गरिने छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नुहो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो आन्तरिक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनु पर्दछ । आन्तरिक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्य सम्पादनको अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सपाठी मूल्याङ्कनलगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा मुख्य सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीलेहासिल गरेका सिकाइ स्तरको मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीका काय तथा समस्या समाधानको अवलोकन, माखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर, कक्षा तथा एकाइ परीक्षा, व्यवहार अवलोकनलगायतका तरिका प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसका लागि रुजूसूची तथा श्रेणी मापन लगायतका व्यवहार अवलोकन फारम, विभिन्न तहका सिकाइ क्षमता मापन गर्ने प्रश्नहरू, व्यावहारिक समस्यालगायत कक्षा सहभागिता, कक्षा कार्य, गृहकाय, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य आदिमा विद्यार्थीको सहभागिता र उपलब्धिका विषयमा शिक्षकको अभिलेख वा नोट आदि मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर मूल्याङ्कन गर्न प्रयोग हुनसक्ने साधनहरू हुन् ।

(क) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनका अङ्कनका निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा अभिलिखित गर्नुपर्छ । यसका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कनलाई अभिलिखित गरी प्रत्येक विद्यार्थीका काये सञ्चयिका Port-Folio व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्ता अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारका भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिनेछ।

सि.नं.	मूल्याङ्कनका पक्ष	भार	कैफियत
१	सहभागिता कक्षामा उपस्थिति र कक्षा कायमा सहभागिता	४	
२	मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीहरूको सिकाइस्तर	२०	
३	प्रयोगात्मक/परियोजना	१६	
४	त्रैमासिक परीक्षाहरू	१०	
	जम्मा	५०	

(ख) आवधिक मल्याङ्कन

निर्णयात्मक मल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुनेछ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेको उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्तिप्राप्त गरे नगरेको मल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ । अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार गरेको विशिष्टीकरण तालिकालाई आधार मानी निर्माण गरिनुपर्छ । विद्यार्थीको निणयात्मक मूल्याङ्कनका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कनबाट प्राप्त निश्चित अङ्कलाई आन्तरिक मल्याङ्कनका रूपमा ५० प्रतिशत भार निर्धारित गरी बाँकी ५० प्रतिशत भारको अन्तिम परीक्षा सञ्चालन गरिने छ ।

१३. पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया

यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्न शिक्षकको भूमिका महत्वपूर्ण हुनेछ । विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय वातावरणको अवलोकन गराइने छ । परियाजना कार्य र प्रतिवेदनको माध्यम अबलम्बन गरिनेछ । समुदायका बुद्धिजीवी, शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी एवम् सम्बन्धित विषय, क्षेत्रमा जानीफकार व्यक्तिहरू स्रोतव्यक्तिको रूपमा रहनेछन् । विद्यालयहरूले यस पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा आवश्यकता र औचित्यता अनुसार स्थानीय भाषा गरिनेछ । विषय क्षेत्रमा आबद्ध गाउँपालिका/नगरपालिका एवम् जिल्लाका विवरणहरू सडकलन् गरी पठनपाठनमा प्रयोग गरिने छ । विषयवस्तुमा समावेश प्रमुख क्षेत्र/स्थलमा अवलोकन भ्रमण गराइनेछ । विद्यार्थीहरूको समुहकार्य, अन्तरक्रियालाई जोड दिइनेछ । समय निर्धारण आधारभूत तह (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम २०७६ अनुसार स्थानीय विषय तथा मातृभाषाको साप्ताहिक ५ पाठ्यभाषण्टा हुनेछ । जसमा १६० वार्षिक कार्यघण्टा दिइएको छ । त्यसैगरी आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) पाठ्यक्रम अनुसार स्थानीय विषय तथा मातृभाषाको साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टा र आधारभूत तह शिक्षा (कक्षा ६-८) पाठ्यक्रम अनुसार स्थानीय विषय मातृभाषा तथा संस्कृत भाषाको साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टा हुनेछ । जसमा १२८ वार्षिककार्यघण्टा समय निर्धारण गरिएको छ । पाठयांश अनुसार विद्यार्थीहरूलाई अध्ययन-अवलोकन भ्रमण -प्रयोगात्मक क्रियाकलापलाई पनि अध्ययन अवधिमा मिलान गरिने छ ।

१४. पाठ्यक्रम परिमार्जन

समय परिवर्तनशील छ । सो अनुसार सामाजिक इच्छा, आकाङ्क्षा र आवश्यकताहरू पनि बढ्छन् । ती आवश्यकताहरू शैक्षिक पाठयांशमा समावेश हुनुपर्दछ, जसले विद्यार्थीहरूको ज्ञान, सीप र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सकोस । यसै अनुरूप यो पाठ्यक्रम पनि सामाजिक आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न पनि परिमार्जन हुनेछ । यस क्षेत्रका प्राकृतिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, भाषिक र वातावरणीय पक्षहरूको सकारात्मक सन्दर्भहरूको खोज, अनुसन्धान र गहिरो अध्ययन गरिनेछ र प्राप्त निष्कर्षलाई यस पाठ्यक्रममा समावेश गर्दै लगिनेछ ।